

BACHELOROPLEIDINGEN

WIJSBEGEERTE

MASTEROPLEIDINGEN

FILOSOFIE

FACULTEIT WIJSBEGEERTE

RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN

QANU
Catharijnesingel 56
PO Box 8035
3503 RA Utrecht
The Netherlands

Telefoon: +31 (0) 30 230 3100
E-mail: support@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

Projectnummer: Q0645

© 2018 QANU

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

INHOUDSOPGAVE

RAPPORT OVER DE BACHEROPLEIDINGEN WIJSBEGEERTE EN DE MASTEROPLEIDINGEN FILOSOFIE VAN DE RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN	5
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE OPLEIDINGEN.....	5
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE INSTELLING	6
SAMENSTELLING VAN HET PANEL.....	6
WERKWIJZE VAN HET PANEL	7
SAMENVATTEND OORDEEL VAN HET PANEL	9
BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE BEPERKTE OPLEIDINGSBEOORDELING	15
BIJLAGEN	31
BIJLAGE 1: CURRICULA VITAE VAN DE PANELLEDEN	33
BIJLAGE 2: DOMEINSPECIFIEK REFERENTIEKADER.....	34
BIJLAGE 3: BEOOGDE EINDKWALIFICATIES.....	40
BIJLAGE 4: OVERZICHT VAN DE PROGRAMMA'S	44
BIJLAGE 5: BEZOEKPROGRAMMA	52
BIJLAGE 6: BESTUDEERDE EINDWERKEN EN DOCUMENTEN	54
BIJLAGE 7: VERSLAG VAN HET ONTWIKKELGESPREK (LOSSE BIJLAGE)	55

Dit rapport is vastgesteld op 26 maart 2018

RAPPORT OVER DE BACHEROPLEIDINGEN WIJSBEGEERTE EN DE MASTEROPLEIDINGEN FILOSOFIE VAN DE RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN

Dit rapport volgt het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO (d.d. september 2016).

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE OPLEIDINGEN

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

Naam van de opleiding:	Wijsbegeerte
CROHO-nummer:	56081
Niveau van de opleiding:	bachelor
Orientatie van de opleiding:	academisch
Aantal studiepunten:	180 EC
Afstudeerrichtingen:	-
Locatie(s):	Groningen
Variant(en):	voltijd, deeltijd
Onderwijstaal:	Nederlands
Vervaldatum accreditatie:	31/12/2019

Bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

Naam van de opleiding:	Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied
CROHO-nummer:	57084
Niveau van de opleiding:	bachelor
Orientatie van de opleiding:	academisch
Aantal studiepunten:	180 EC
Afstudeerrichtingen:	Filosofie van de natuurwetenschappen Filosofie van de levenswetenschappen Filosofie van de cognitiewetenschappen Filosofie van de economische en sociale wetenschappen Filosofie van de politieke wetenschappen Filosofie van de kunst en cultuurwetenschappen Filosofie van de geschiedwetenschap
Locatie(s):	Groningen
Variant(en):	voltijd, deeltijd
Onderwijstaal:	Nederlands
Vervaldatum accreditatie:	31/12/2019

Masteropleiding Filosofie

Naam van de opleiding:	Filosofie
CROHO-nummer:	60822
Niveau van de opleiding:	master
Oriëntatie van de opleiding:	academisch
Aantal studiepunten:	60 EC
Afstudeerrichtingen:	Track Filosofie Track Filosofie en Maatschappij
Locatie(s):	Groningen
Variant(en):	voltijd, deeltijd
Onderwijstaal:	Nederlands
Vervaldatum accreditatie:	31/12/2019

Masteropleiding Filosofie (Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied)

Naam van de opleiding:	Filosofie (Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied)
CROHO-nummer:	60823
Niveau van de opleiding:	master
Oriëntatie van de opleiding:	academisch
Aantal studiepunten:	120 EC
Afstudeerrichtingen:	Filosofie van de natuurwetenschappen Filosofie van de levenswetenschappen Filosofie van de cognitiewetenschappen Filosofie van de economische en sociale wetenschappen Filosofie van de politieke wetenschappen Filosofie van de kunst en cultuurwetenschappen Filosofie van de geschiedwetenschap
Locatie(s):	Groningen
Variant(en):	voltijd, deeltijd
Onderwijstaal:	Nederlands
Vervaldatum accreditatie:	31/12/2019

Het bezoek van het visitatiepanel Wijsbegeerte aan de Faculteit Wijsbegeerte van de Rijksuniversiteit Groningen vond plaats op 23-25 januari 2018.

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE INSTELLING

Naam van de instelling:	Rijksuniversiteit Groningen
Status van de instelling:	bekostigde instelling
Resultaat instellingstoets:	positief

SAMENSTELLING VAN HET PANEL

De NVAO heeft op 17 februari 2017 ingestemd met de samenstelling van het panel. Het panel dat de bacheloropleidingen Wijsbegeerte en de masteropleidingen Filosofie beoordeelde bestond uit:

- Prof. dr. M.J.B. (Martin) Stokhof, Hoogleraar taalfilosofie Universiteit van Amsterdam (voorzitter);
- Prof. dr. H.H.A. (Bert) van den Brink, Dean University College Roosevelt & hoogleraar filosofie Universiteit Utrecht;
- Prof. dr. J.P. (Jan) Opsomer, Hoogleraar KU Leuven, Director De Wulf-Mansion Centre;
- Prof. dr. S. (Sigrid) Sterckx, Hoogleraar Ethiek Universiteit Gent; permanent research associate, Centre for Health, Law, and Emerging Technologies van de University of Oxford;
- L. (Lydia) Baan Hofman MA, alumna Academische Lerarenopleiding in Filosofie, Tilburg University (studentlid).

Het panel werd ondersteund door dr. Barbara van Balen, die optrad als secretaris.

De curricula vitae van de panelleden zijn opgenomen in Bijlage 1.

WERKWIJZE VAN HET PANEL

In de periode van maart 2017 tot en met januari 2018 is het visitatiecluster Wijsbegeerte beoordeeld. Het cluster bestaat uit 24 te beoordelen opleidingen aan negen universiteiten. Het voltallige panel bestaat uit de hieronder genoemde deskundigen. In principe namen allen deel aan de visitaties, tenzij dit vanwege de vereiste onafhankelijkheid of beperkte beschikbaarheid niet mogelijk was.

- Prof. dr. M.J.B. (Martin) Stokhof, Hoogleraar taalfilosofie Universiteit van Amsterdam (voorzitter);
- Prof. dr. H.H.A. (Bert) van den Brink, Dean University College Roosevelt & hoogleraar filosofie Universiteit Utrecht;
- Prof. dr. J.P. (Jan) Opsomer, Hoogleraar KU Leuven, Director De Wulf-Mansion Centre;
- Prof. dr. S. (Sigrid) Sterckx, Hoogleraar Ethiek Universiteit Gent; permanent research associate, Centre for Health, Law, and Emerging Technologies van de University of Oxford;
- N.W. (Natascha) Rietdijk BA, Research master student Philosophy, Universiteit Utrecht (studentlid);
- L. (Lydia) Baan Hofman MA, alumna Academische Lerarenopleiding in Filosofie, Tilburg University (studentlid).

Dr. Erwin van Rijswoud is projectmanager voor het gehele cluster, en secretaris voor de bezoeken aan de Universiteit Utrecht, de Universiteit van Amsterdam en de Erasmus Universiteit Rotterdam. Voor de overige bezoeken is dr. Barbara van Balen secretaris.

Het cluster Wijsbegeerte is volgens het NVAO beoordelingskader 2016 beoordeeld. Omdat dit beoordelingskader meer vrijheden geeft aan de te beoordelen opleidingen voor de invulling van het zelfevaluatie-rapport (ZER), zijn er in een vroeg stadium op clusterniveau afspraken gemaakt over de inhoud van de ZER, de bijlagen, en het studenten/opleidingscommissiehoofdstuk. Er zijn ook afspraken gemaakt over de inrichting van het ontwikkelgesprek. Om dit niet te laten interfereren met de beoordelingstaak van het panel is overeengekomen dat dat dit gesprek tijdens het bezoek wordt gepland, maar nadat de beraadslagingen over de beoordeling zijn afgerond. Met deze afspraken hebben alle opleidingen op onderlinge consistente en toch ook eigen wijze invulling gegeven aan het NVAO beoordelingskader 2016.

Op 27 januari 2017 heeft het panel een startvergadering gehouden. Daarin is de opdracht aan het visitatiepanel, de werkwijze voor de hele visitatie en de werkwijze per bezoek besproken; tevens is het beoordelingskader doorgenomen en is afgesproken om na de eerste vier visitatiebezoeken met het voltallige panel en de secretarissen een ijkingsoverleg te houden om consistentie in de oordeelsvorming te bewaken. Daarnaast vond er tussen de twee betrokken secretarissen ijking plaats na afloop van ieder visitatiebezoek. Wanneer de projectleider zelf niet secretaris was tijdens een visitatie, sloot deze bij de slotvergadering aan om de consistentie in de oordeelsvorming tussen opleidingen te bevorderen.

Vorbereidingen per instelling

Ter voorbereiding op de visitatie heeft iedere opleiding een zelfevaluatie-rapport geschreven. Daarnaast is door de opleiding een passend aantal eindwerken (afhankelijk van het aantal te beoordelen opleidingen) en de beoordelingsformulieren ter beschikking gesteld, alsook de cursusedossiers van geselecteerde vakken. In overleg met de voorzitter heeft de secretaris een afgewogen selectie van de eindwerken gemaakt uit het overzicht van afstudeerders van de laatste twee volledige academische jaren. Het overzicht van bestudeerde eindwerken staat in bijlage 6. Na een controle op volledigheid zijn de ZER, de eindwerken en de geselecteerde vakken aan het panel ter beschikking gesteld. Voorafgaand aan het bezoek hebben de panelleden hun vragen en kritische lezingen van dit materiaal met elkaar gedeeld en de gesprekken voorbereid.

Bezoek

De secretaris heeft in overleg met de opleiding en voorzitter een bezoekprogramma opgesteld, waarbij de opleiding zelf verantwoordelijk was voor de selectie van de gesprekspartners. Voorzien was in een driedaags visitatiebezoek, tijdens welke het panel zou spreken met formeel en inhoudelijk verantwoordelijken, studenten, alumni, docenten, en de opleidings- en examencommissies van beide opleidingen. Het panel bood studenten en docenten tevens de mogelijkheid om, buiten de geplande gesprekken om, informeel met het panel te spreken tijdens een open spreekuur. Van deze mogelijkheid is geen gebruik gemaakt.

Een dag voor het geplande visitatiebezoek bleek dat het studentpanellid door ziekte aan een aantal gesprekken tijdens het bezoek niet deel kon nemen. Het panel heeft de door het studentpanellid voorbereide vragen en opmerkingen tijdens de gesprekken meegenomen. Het studentpanellid heeft wel aan de voorbereidingen en de beraadslagen deelgenomen.

Rapportage

De secretaris heeft een eerste concept van het rapport opgesteld. Nadat dit gereed was, is dit besproken met de andere betrokken secretaris en heeft een collega van de QANU een collegiale toets uitgevoerd. Vervolgens is het aan de voorzitter en het panel gestuurd.

Nadat de inhoud en de oordelen met het voltallige panel zijn vastgesteld, heeft de instelling het rapport ontvangen om het te controleren op feitelijke onjuistheden. In overleg met de voorzitter heeft de secretaris deze verwerkt, en het rapport afgerond. De rapportage is vervolgens samen met een afzonderlijk verslag van het ontwikkelgesprek aan de instelling toegezonden.

Definitie oordelen

In overeenstemming met het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO heeft het panel de volgende definities voor de beoordeling van de afzonderlijke standaarden en de opleiding als geheel gehanteerd:

Basiskwaliteit

De kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs mag worden verwacht van een Associate Degree-programma, bachelor- of masteropleiding binnen het hoger onderwijs.

Onvoldoende

De opleiding voldoet niet aan de basiskwaliteit en vertoont tekortkomingen op meer aspecten.

Voldoende

De opleiding voldoet over de volle breedte van de standaard aan de basiskwaliteit.

Goed

De opleiding steekt systematisch uit boven de basiskwaliteit.

Excellent

De opleiding steekt systematisch ver uit boven de basiskwaliteit en geldt als een internationaal voorbeeld.

SAMENVATTEND OORDEEL VAN HET PANEL

Het panel beoordeelt de Standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling als volgt:

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

Standaard 1

De bacheloropleiding Wijsbegeerte is een brede klassieke opleiding, die als doel heeft om studenten zelfstandig en kritisch te leren nadenken over de fundamentele vraagstellingen van de wijsbegeerte alsmede over de relaties tussen filosofische vraagstellingen en problemen in de verschillende wetenschappen en maatschappij. De beoogde leerresultaten van de opleiding passen bij de visie, ze zijn volgens het panel helder, specifiek en realistisch. De beoogde leerresultaten geven in voldoende mate het niveau aan dat behoort bij een academische bacheloropleiding en zijn in lijn met het Domeinspecifieke referentiekader. Het panel heeft gezien dat de Faculteit Wijsbegeerte een duidelijke visie heeft op de *bacheloropleiding Wijsbegeerte* die ze wil aanbieden: een brede opleiding met een eigen accent. Naar het oordeel van het panel zou de faculteit de visie nog duidelijker mogen uitdragen.

Standaard 2

In de eerste twee jaar van de opleiding volgen de studenten een vast programma. De vakken worden gegeven in de vorm van hoorcolleges, gevolgd door werkcolleges of practica. De propedeutische fase verschaft de studenten een overzicht van de geschiedenis en systematiek van de westerse filosofie. In het tweede jaar staat het leren analyseren en begrijpen van filosofische probleemclusters of thema's en het leren lezen van langere, 'klassieke' filosofische teksten centraal. In het derde jaar volgen studenten een minor, keuzevakken en schrijven ze een scriptie.

Naar het oordeel van het panel bereidt het programma de studenten in voldoende mate voor op het behalen van de beoogde leerresultaten. De opbouw van het programma is duidelijk en gestructureerd. De inhoud van het programma is breed en samenhangend. De aangeboden onderwijsonderdelen zijn van een behoorlijk niveau en sluiten aan bij de onderzoeken van de wetenschappelijke staf. Het panel is positief over de invoering van de leerlijn filosofische vaardigheden, die in het bijzonder een plaats heeft gekregen in de practica en de scriptie cursus.

Het panel adviseert om het programma zo in te richten dat het voor studenten ook praktisch mogelijk is een deel van de studie in het buitenland te volgen. Tegelijkertijd vindt het panel het van belang dat de studenten enige kennis en inzicht verwerven in een niet-filosofisch vakgebied en adviseert er op toe te zien dat dat voor alle studenten geldt. De docentenstaf is naar het oordeel van het panel zeer deskundig, toegankelijk, stimulerend en betrokken. De inhoudelijke en didactische kwaliteit van de vaste docentenstaf is van hoog niveau. De opleidingscommissie functioneert goed en is zeer betrokken op de kwaliteit van het onderwijs.

Standaard 3

De faculteit beschikt over een toetsplan, waarin ook de scriptieprotocollen en de (scriptie)beoordelingsformulieren zijn opgenomen. Het toetsen of de studenten aan de leerdoelen voldoen verloopt volgens het toetsplan, het is de bedoeling dat het toetsplan bijdraagt aan de transparantie van toetsing en kwaliteitsbewaking voor zowel studenten als docenten.

Het panel heeft vastgesteld dat de examencommissie haar wettelijke taken op het gebied van kwaliteitsborging adequaat uitvoert. Het panel heeft gezien dat er een toetsbeleid en een toetsplan ligt waarin criteria en procedures beschreven zijn. Het panel is positief over de beoordelingsformulieren en de daarin opgenomen rubrics voor presentaties en papers. Het panel heeft ook gezien dat er een beoordelingsprocedure is voor de bachelorscripties. Naar het oordeel van het panel is het gebruikte beoordelingsformulier adequaat.

Het panel adviseert het toetsprogramma nader in te vullen zodat er ook een overzicht is hoe de leerdoelen van de verschillende cursussen bijdragen aan de beoogde leerresultaten van de opleiding.

Standaard 4

Om te beoordelen of de beoogde leerresultaten door de studenten zijn gerealiseerd, heeft het panel een selectie van acht scripties bekeken. De scripties voldoen aan het niveau dat daarvan verwacht mag worden. Naar het oordeel van het panel toont de opleiding aan dat de leerresultaten door de studenten behaald worden. Het panel heeft verder gezien dat de afgestudeerden goed kunnen functioneren in een vervolgopleiding en concludeert dat de resultaten van de opleidingen positief zijn.

Standaard 1: Beoogde leerresultaten	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	goed
Standaard 3: Toetsing	voldoende
Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

Bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

Standaard 1

Met de bacheloropleiding Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied (WveW) biedt de faculteit studenten uit verschillende wetenschapsgebieden een opleiding aan die hen in staat stelt het eigen wetenschapsgebied in een breder wijsgerig-wetenschappelijke kader te plaatsen en vanuit dat kader beargumenteerd en kritisch te benaderen. Het panel is positief over de visie die ten grondslag ligt aan de opleiding en onderschrijft het belang van een dergelijke opleiding voor studenten van verschillende wetenschapsgebieden die hun opleiding in een breder kader willen plaatsen. De beoogde leerresultaten van deze opleiding zijn adequaat en in lijn met het Domeinspecifieke referentiekader. Ze geven in voldoende mate het niveau aan dat hoort bij een academische bacheloropleiding.

Standaard 2

De opleiding kent een vakwetenschappelijk deel van twee jaar en een wijsgerig deel van een jaar. Het wijsgerig deel heeft een duidelijke opbouw. Studenten volgen eerst de inleidende vakken, waarin zij via historische en systematische vakken een overzicht krijgen van de Westerse filosofie. Vervolgens volgen de studenten het specialisatievak waarin de belangrijkste onderdelen van de wijsbegeerte van het betreffende wetenschapsgebied centraal staan. Daarna kan de student een keuze maken uit verdiepingsvakken en schrijft een bachelorscriptie. De specialisatie- en verdiepingsvakken richten zich op zeven wetenschapsgebieden, namelijk filosofie van de natuurwetenschappen, filosofie van de levenswetenschappen, filosofie van de cognitiewetenschappen, filosofie van de economische en sociale wetenschappen, filosofie van de politieke wetenschappen, filosofie van de kunst- en cultuurwetenschappen en filosofie van de geschiedwetenschap. Het aanbod aan specialisaties binnen de opleiding is volgens het panel zeer breed. Het panel adviseert te overwegen om het aantal specialisatiegebieden te beperken om zo de filosofische inhoud nog beter en specifieker te kunnen toespitsen op de 'thuiswetenschap' van de studenten.

Naar het oordeel van het panel bereidt het programma de studenten in voldoende mate voor op het behalen van de beoogde leerresultaten. Het panel denkt dat het programma aan kwaliteit zou kunnen winnen als de WveW studenten werkcolleges krijgen bij de inleidende vakken.

De docentenstaf is naar het oordeel van het panel zeer deskundig, toegankelijk, stimulerend en betrokken. De inhoudelijke en didactische kwaliteit van de vaste docentenstaf is van hoog niveau. De opleidingscommissie functioneert goed en is zeer betrokken op de kwaliteit van het onderwijs.

Standaard 3

De faculteit beschikt over een toetsplan, waarin ook de scriptieprotocollen en de (scriptie)beoordelingsformulieren zijn opgenomen. Het toetsen of de studenten aan de leerdoelen

voldoen verloopt volgens het toetsplan, het is de bedoeling dat het toetsplan bijdraagt aan de transparantie van toetsing en kwaliteitsbewaking voor zowel studenten als docenten.

Het panel heeft vastgesteld dat de examencommissie haar wettelijke taken op het gebied van kwaliteitsborging adequaat uitvoert. Het panel heeft gezien dat er een toetsbeleid en een toetsplan ligt waarin criteria en procedures beschreven zijn. Het panel is positief over de beoordelingsformulieren en de daarin opgenomen rubrics voor presentaties en papers. Het panel heeft ook gezien dat er een beoordelingsprocedure is voor de bachelorscripties. Naar het oordeel van het panel is het gebruikte beoordelingsformulier adequaat.

Het panel adviseert het toetsprogramma nader in te vullen zodat er ook een overzicht is hoe de leerdoelen van de verschillende cursussen bijdragen aan de beoogde leerresultaten van de opleiding.

Standaard 4

Om te beoordelen of de beoogde leerresultaten door de studenten zijn gerealiseerd, heeft het panel een selectie van acht scripties bekeken. De scripties voldoen aan het niveau dat daarvan verwacht mag worden. Naar het oordeel van het panel toont de opleiding aan dat de leerresultaten door de studenten behaald worden. Het panel heeft verder gezien dat de afgestudeerden goed kunnen functioneren in een vervolgopleiding en concludeert dat de resultaten van de opleiding positief zijn.

Standaard 1: Beoogde leerresultaten	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing	voldoende
Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

Masteropleiding Filosofie

Standaard 1

De eenjarige masteropleiding Filosofie kent twee tracks: Filosofie en Maatschappij en Filosofie. In de track Filosofie en Maatschappij staan beroep en praktijk centraal. De track Filosofie is een klassieke filosofische masteropleiding.

Het panel ziet een groot onderscheid tussen de twee tracks. De visie achter de track Filosofie en Maatschappij is helder en onderscheidend. Deze heeft als doel studenten zelfstandig en kritisch te leren nadenken over de rol die de filosofie kan spelen in publieke debatten over maatschappelijke vraagstukken, alsmede over de rol die filosofie kan spelen op het terrein van overheidsbeleid en in diverse beroepspraktijken. Benutting van filosofische kennis en vaardigheden staat centraal. De visie op de track Filosofie is naar het oordeel van het panel weinig ambitieus. Het doel is de studenten zelfstandig en kritisch te leren nadenken over de fundamentele vraagstelling van de wijsbegeerte. Het panel vindt dat de doelgroep voor deze track en de motivatie om een dergelijke track aan te bieden scherper geformuleerd zouden kunnen worden. Het panel heeft vastgesteld dat de beoogde leerresultaten van beide tracks in voldoende mate het niveau aangeven dat behoort bij een academische masteropleiding en dat ze het domein wijsbegeerte dekken zoals aangegeven in het Domeinspecifieke referentiekader.

Standaard 2

Het programma van de track Filosofie en Maatschappij bestaat uit drie onderdelen. Het eerste onderdeel van 20 EC bevat de verplichte vakken Filosofie en Maatschappij: Publieksgericht schrijven, Filosofische Interventies en Filosofie en Maatschappij 3. Het tweede onderdeel betreft drie filosofische keuzevakken en het derde onderdeel is het afstudeerwerkstuk. Het afstudeerwerkstuk bestaat uit een stage en stageverslag (15 EC) en een scriptie (10 EC). Het is de bedoeling dat de scriptie aansluit bij de stage.

De studenten van de track Filosofie volgen alleen het vak publiekgericht schrijven en stellen daarna hun eigen programma samen uit keuzevakken. Vervolgens schrijven ze een masterscriptie van 20 EC.

Het didactisch concept is naar het oordeel van het panel passend voor een masteropleiding. Het panel beveelt voor twee aspecten in de opleiding heroverweging aan. De verplichte cursus Filosofische Interventies lijkt een struikelblok te vormen voor veel studenten, het panel adviseert de studenten meer geleidelijk voor te bereiden op de ontwikkeling van de specifieke competenties die centraal staan in deze cursus. Verder denkt het panel dat het aanbeveling verdient de studenten ook voor de masterscriptie structuur en een vorm van begeleiding te bieden vergelijkbaar met de scriptiecursus in de bacheloropleiding.

De docentenstaf is naar het oordeel van het panel zeer deskundig, toegankelijk, stimulerend en betrokken. De inhoudelijke en didactische kwaliteit van de vaste docentenstaf is van hoog niveau. De opleidingscommissie functioneert goed en is zeer betrokken op de kwaliteit van het onderwijs.

Standaard 3

De faculteit beschikt over een toetsplan, waarin ook de scriptieprotocollen en de (scriptie)beoordelingsformulieren zijn opgenomen. Het toetsen of de studenten aan de leerdoelen voldoen verloopt volgens het toetsplan, het is de bedoeling dat het toetsplan bijdraagt aan de transparantie van toetsing en kwaliteitsbewaking voor zowel studenten als docenten.

Het panel heeft vastgesteld dat de examencommissie haar wettelijke taken op het gebied van kwaliteitsborging adequaat uitvoert. Het panel heeft gezien dat er een toetsbeleid en een toetsplan ligt waarin criteria en procedures beschreven zijn. Het panel is positief over de beoordelingsformulieren en de daarin opgenomen rubrics voor presentaties en papers. Het panel heeft ook gezien dat er een beoordelingsprocedure is voor de masterscripties. Naar het oordeel van het panel is het gebruikte beoordelingsformulier adequaat.

Het panel adviseert het toetsprogramma nader in te vullen zodat er ook een overzicht is hoe de leerdoelen van de verschillende cursussen bijdragen aan de beoogde leerresultaten van de opleiding.

Standaard 4

Om te beoordelen of de beoogde leerresultaten door de studenten zijn gerealiseerd, heeft het panel een selectie van acht scripties bekeken. De scripties voldoen aan het niveau dat daarvan verwacht mag worden. Naar het oordeel van het panel toont de opleiding aan dat de leerresultaten door de studenten behaald worden. Het panel heeft verder gezien dat de afgestudeerden van de opleiding goed kunnen functioneren in een vervolgopleiding en/of uiteenlopende beroepen en concludeert dat de resultaten van de opleiding positief zijn.

Standaard 1: Beoogde leerresultaten	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing	voldoende
Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

Masteropleiding Filosofie (Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied)

Standaard 1

De masteropleiding Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied (Wvew) wil studenten uit verschillende wetenschapsgebieden een opleiding bieden die hen in staat stelt het eigen wetenschapsgebied in een breder kader van wijsgerig-wetenschappelijke kennis en/of ethische, culturele of maatschappelijke ontwikkelingen te plaatsen en het wetenschapsgebied beargumenteerd en kritisch te benaderen. De inhoud van het programma wordt voor de helft gevormd uit de masteropleiding van de 'thuiswetenschap', de andere helft bestaat uit wijsgerige vakken gericht op reflectie op het wetenschapsgebied. Instromende studenten dienen te beschikken over een bacheloropleiding Wvew,

de masteropleiding bouwt voort op de bacheloropleiding. Het panel waardeert het dat de faculteit deze opleiding aanbiedt en onderschrijft het belang van deze opleiding voor studenten uit verschillende wetenschapsgebieden die het eigen wetenschapsgebied kritisch willen analyseren. Het panel vindt de beoogde leerresultaten van deze opleiding voldoende helder, specifiek en realistisch. De beoogde leerresultaten geven in voldoende mate het niveau aan dat behoort bij een academische masteropleiding en dekken het domein wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied zoals aangegeven in het Domeinspecifieke referentiekader.

Standaard 2

De inhoud van het programma wordt voor de helft gevormd uit de masteropleiding van de 'thuiswetenschap', de andere helft bestaat uit wijsgerige vakken gericht op reflectie op het betreffende wetenschapsgebied. De opleiding onderscheidt de volgende wetenschapsgebieden: natuurwetenschappen, life sciences, economische en sociale wetenschappen, geschiedenis, kunst- en cultuurwetenschappen, politieke wetenschappen en cognitiewetenschappen. In het wijsgerige deel van de opleiding gaat het om een verplicht onderdeel wetenschapsfilosofie, twee keuzevakken binnen het cluster van het eigen wetenschapsgebied, een keuzevak binnen een ander cluster, tutorials, colloquia en een masterscriptie van 25 EC.

Het panel is van oordeel dat het standaardprogramma studenten de mogelijkheid biedt de beoogde leerresultaten van de opleiding te behalen. Het aangeboden onderwijs en de werkvormen zoals tutorials en colloquia zijn geëigend voor een dergelijk masterprogramma. Er wordt een breed scala aan specialisatierichtingen geboden. Het panel vraagt zich echter af of het wel mogelijk is om aan studenten in al die specialisaties voldoende structuur te bieden om hun vakwetenschap en filosofie aan elkaar te verbinden en beveelt aan te overwegen het aantal specialisaties te beperken.

De docentenstaf is naar het oordeel van het panel zeer deskundig, toegankelijk, stimulerend en betrokken. De inhoudelijke en didactische kwaliteit van de vaste docentenstaf is van hoog niveau. De opleidingscommissie functioneert goed en is zeer betrokken op de kwaliteit van het onderwijs.

Standaard 3

De faculteit beschikt over een toetsplan, waarin ook de scriptieprotocollen en de (scriptie)beoordelingsformulieren zijn opgenomen. Het toetsen of de studenten aan de leerdoelen voldoen verloopt volgens het toetsplan, het is de bedoeling dat het toetsplan bijdraagt aan de transparantie van toetsing en kwaliteitsbewaking voor zowel studenten als docenten.

Het panel heeft vastgesteld dat de examencommissie haar wettelijke taken op het gebied van kwaliteitsborging adequaat uitvoert. Het panel heeft gezien dat er een toetsbeleid en een toetsplan ligt waarin criteria en procedures beschreven zijn. Het panel is positief over de beoordelingsformulieren en de daarin opgenomen rubrics voor presentaties en papers. Het panel heeft ook gezien dat er een beoordelingsprocedure is voor de masterscripties. Naar het oordeel van het panel is het gebruikte beoordelingsformulier adequaat.

Het panel adviseert het toetsprogramma nader in te vullen zodat er ook een overzicht is hoe de leerdoelen van de verschillende cursussen bijdragen aan de beoogde leerresultaten van de opleidingen.

Standaard 4

Om te beoordelen of de beoogde leerresultaten door de studenten zijn gerealiseerd, heeft het panel een selectie van 8 scripties bekeken. De scripties voldoen aan het niveau dat daarvan verwacht mag worden. Naar het oordeel van het panel toont de opleiding aan dat de leerresultaten door de studenten behaald worden. Het panel heeft verder gezien dat de afgestudeerden van de opleiding goed kunnen functioneren in een vervolgopleiding en/of uiteenlopende beroepen en concludeert dat de resultaten van de opleiding positief zijn.

Standaard 1: Beoogde leerresultaten	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing	voldoende
Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

De voorzitter en de secretaris van het panel verklaren hierbij dat alle panelleden kennis hebben genomen van dit rapport en instemmen met de hierin vastgestelde oordelen. Zij verklaren ook dat de beoordeling in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Datum: 26 maart 2018

Prof. dr. Martin Stokhof

Dr. Barbara van Balen

BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE BEPERKTE OPLEIDINGSBEOORDELING

De Faculteit Wijsbegeerte van de Rijksuniversiteit Groningen verzorgt twee bacheloropleidingen, vier masteropleidingen en een research masteropleiding.

In dit rapport worden de volgende opleidingen beoordeeld: bacheloropleiding Wijsbegeerte, bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied, de eenjarige masteropleiding Filosofie met de tracks Filosofie en Maatschappij en Filosofie en de masteropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied (120 EC).

Naast deze opleidingen verzorgt de faculteit de research masteropleiding Philosophy (120 EC), de masteropleiding Filosofie en Educatie en de masteropleiding Philosophy, Politics and Economics.

De faculteit wordt bestuurd door het faculteitsbestuur, eindverantwoordelijk bestuurder is de decaan tevens portefeuillehouder onderwijs; bij de algehele leiding en coördinatie zijn tevens de opleidingsdirecteur en de opleidingsmanager betrokken.

Standaard 1: Beoogde leerresultaten

De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Toelichting:

De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde leerresultaten tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Bevindingen

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

De bacheloropleiding Wijsbegeerte is een brede klassieke opleiding, die als doel heeft om studenten zelfstandig en kritisch te leren nadenken over de fundamentele vraagstellingen van de wijsbegeerte alsmede over de relaties tussen filosofische vraagstellingen en problemen in de verschillende wetenschappen en maatschappij. In de kritische reflectie wordt de bacheloropleiding Wijsbegeerte beschreven als breed en klassiek. Tegelijkertijd worden eigen accenten gelegd: er gaat veel aandacht uit naar de historische ontwikkeling van de filosofie en in het onderwijs staat analyse van begrippen en problemen centraal. Het panel heeft tijdens het locatiebezoek met verschillende betrokkenen gesproken over het karakter van de bacheloropleiding Wijsbegeerte en heeft inderdaad kunnen constateren dat deze visie aan de opleiding ten grondslag ligt.

De algemene doelstelling van de bacheloropleiding is vertaald in beoogde leerresultaten voor de bacheloropleiding (zie bijlage 3). Volgens de omschrijving in de zelfevaluatie verwerft de student kennis van en inzicht in het vakgebied en verwerft ook enige kennis van en inzicht in een niet-filosofisch wetenschapsgebied. De student is, na afronding van de opleiding in staat relevante informatie te verzamelen en te interpreteren en heeft geleerd standpunten in te nemen over bepaalde wijsgerige onderwerpen en deze standpunten te beargumenteren. De student is in staat hierover zowel mondeling als schriftelijk te communiceren. Aan het einde van de opleiding heeft de student voldoende wetenschappelijk niveau om een vervolgstudie op masterniveau te beginnen.

Het panel heeft de beoogde leerresultaten bestudeerd en geconstateerd dat deze voldoende helder, specifiek en realistisch zijn. De beoogde leerresultaten geven in voldoende mate het niveau aan dat

behoort bij een academische bacheloropleiding. Het niveau wordt ook in de kritische reflectie duidelijk aangegeven door de indeling van de leerresultaten naar de Dublindescriptoren die bij een academische bacheloropleiding horen. De beoogde leerresultaten dekken het domein wijsbegeerte zoals aangegeven in het Domeinspecifieke referentiekader.

Bacheloropleiding wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

Met de bacheloropleiding Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied (Wvew) biedt de faculteit studenten uit verschillende wetenschapsgebieden een opleiding die hun in staat stelt het eigen wetenschapsgebied in een breder wijsgerig-wetenschappelijke kader te plaatsen en vanuit dit kader beargumenteerd en kritisch te benaderen. Het doel van de opleiding Wvew is de student kennis, inzichten en vaardigheden bij te brengen die nodig zijn voor een zelfstandige en kritische filosofische reflectie op een bepaald wetenschapsgebied. Het algemene doel van de opleiding is vertaald in beoogde leerresultaten (zie bijlage 3).

De afgestudeerde beschikt volgens de beschrijving in het zelfevaluatie-rapport over kennis van en inzicht in het betreffende wetenschapsgebied, de wijsbegeerte en de verbanden tussen beide. De afgestudeerde heeft laten zien de verworven wijsgerige kennis en inzichten toe te kunnen passen op het betreffende wetenschapsgebied en heeft standpunten over bepaalde onderwerpen leren bepalen en zowel mondeling als schriftelijk te beargumenteren. De afgestudeerde kan volgens de omschrijving van de beoogde leerresultaten wijsgerige ideeën aan een breder publiek overbrengen. Na afronding van de opleiding is de student in staat een vervolgstudie in de wijsbegeerte te beginnen; zo geeft de opleiding toegang tot de masteropleiding Wvew, de masteropleiding Filosofie en, onder voorwaarden, tot de Research Master Philosophy..

Het panel heeft de beoogde leerresultaten bestudeerd en geconstateerd dat deze in voldoende mate het niveau aan geven dat behoort bij een academische bacheloropleiding. De beoogde leerresultaten sluiten aan bij de omschrijving die is aangegeven in het Domeinspecifieke referentiekader voor bacheloropleidingen Wvew.

Masteropleiding Filosofie

De eenjarige masteropleiding Filosofie kent twee tracks: Filosofie en Maatschappij en Filosofie. In de track Filosofie en Maatschappij staan beroep en praktijk centraal. De track Filosofie is een klassieke filosofische masteropleiding.

De track Filosofie en Maatschappij heeft als doel studenten zelfstandig en kritisch te leren nadenken over de rol die de filosofie kan spelen in publieke debatten over maatschappelijke vraagstukken, alsmede over de rol die filosofie kan spelen op het terrein van overheidsbeleid en in diverse beroepspraktijken. Benutting van filosofische kennis en vaardigheden staat centraal.

De track Filosofie heeft als doel de studenten zelfstandig en kritisch te leren nadenken over de fundamentele vraagstelling van de wijsbegeerte alsmede over de relaties tussen filosofische vraagstellingen en problemen in de verschillende wetenschappen en maatschappij. Tijdens het bezoek is de visie achter beide tracks door de inhoudelijk verantwoordelijken nader toegelicht. Met de track Filosofie en Maatschappij wil de faculteit een opleiding bieden met een maatschappelijk profiel, dat zich duidelijk onderscheidt van de research master opleiding. De track Filosofie is de continuering van de 'oude' master Filosofie. De oude master Filosofie is als track Filosofie behouden naast de nieuwe track Filosofie en Maatschappij vanuit het idee dat niet alle studenten behoefte hebben aan een op beroep en praktijk gerichte mastertrack.

De doelstelling van beide tracks zijn vertaald in beoogde leerresultaten (zie bijlage 3). Enkele van de geformuleerde beoogde leerresultaten gelden voor beide tracks en enkele zijn specifiek van toepassing op één van de tracks. Zo luiden de beoogde leerdoelen met betrekking tot kennis en inzicht als volgt:

1. Kennis van de belangrijkste historische en systematische vraagstukken van de filosofie;
2. Een grondige kennis van:
  - filosofische stijlen en methoden van filosofiebeoefening (F&M)
  - filosofische vraagstukken binnen één specialisme (F);

3. Kennis van:

- publieke debatten over maatschappelijke thema's en de rol die filosofie in deze debatten speelt (F&M)
- de filosofische methoden van het specialisme (F).

Het panel heeft vastgesteld dat de masteropleiding een wetenschappelijke oriëntatie heeft, het formuleren van een onderzoeksvraag en het uitvoeren van filosofisch onderzoek zijn belangrijke onderdelen van de leerresultaten. In de track Filosofie en Maatschappij dient het onderzoek in het teken te staan van de verheldering en analyse van publieke debatten, beleid en beroepspraktijken.

Het panel heeft de beoogde leerresultaten bestudeerd en geconstateerd dat deze voldoende helder, specifiek en realistisch zijn. De beoogde leerresultaten geven in voldoende mate het niveau aan dat behoort bij een academische masteropleiding. Het niveau wordt ook in de kritische reflectie duidelijk aangegeven door de indeling van de leerresultaten naar de Dublin-descriptoren die bij een masteropleiding horen. De beoogde leerresultaten dekken het domein wijsbegeerte zoals aangegeven in het Domeinspecifieke referentiekader.

Masteropleiding Wijsbegeerte van een bepaald Wetenschapsgebied

Met de masteropleiding Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied (Wvew) wil de faculteit studenten uit verschillende wetenschapsgebieden een opleiding bieden die hen in staat stelt het eigen wetenschapsgebied in een breder kader van wijsgerig-wetenschappelijke kennis en/of ethische, culturele of maatschappelijke ontwikkelingen te plaatsen en vanuit dit kader beargumenteerd en kritisch te benaderen. De opleiding biedt de student de mogelijkheid om grondige kennis, inzicht en vaardigheden te verwerven op het gebied van de Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied, voortbouwend op de bacheloropleiding Wvew. De opleiding beoogt studenten voor te bereiden op de uitoefening van een beroep binnen het betreffende wetenschapsgebied, waarbij de wijsbegeerte een meerwaarde heeft. Ook bereidt de opleiding voor op een wetenschappelijke loopbaan en vervolgonderwijs.

De doelstelling van de opleiding is vertaald in beoogde leerresultaten. Het panel heeft de beoogde leerresultaten bestudeerd en geconstateerd dat deze voldoende helder, specifiek en realistisch zijn. De beoogde leerresultaten geven in voldoende mate het niveau aan dat behoort bij een academische masteropleiding. Het niveau wordt ook in de kritische reflectie duidelijk aangegeven door de indeling van de leerresultaten naar de Dublin-descriptoren die bij een masteropleiding horen. De beoogde leerresultaten dekken het domein wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied zoals aangegeven in het Domeinspecifieke referentiekader.

Overwegingen

Het panel heeft gezien dat de Faculteit Wijsbegeerte een duidelijke visie heeft op de *bacheloropleiding Wijsbegeerte* die ze wil aanbieden: een brede opleiding met een eigen accent. Dat eigen accent betreft in het bijzonder de analytische methode die in de faculteit dominant is. Naar het oordeel van het panel zou de faculteit de visie nog duidelijker mogen uitdragen. De beoogde leerresultaten van de opleiding passen bij de visie, ze zijn volgens het panel helder, specifiek en realistisch. De beoogde leerresultaten geven in voldoende mate het niveau aan dat behoort bij een academische bacheloropleiding en zijn in lijn met het Domeinspecifieke referentiekader.

Het panel is positief over de visie die ten grondslag ligt aan de *bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied* en onderschrijft het belang van een dergelijke opleiding voor studenten van verschillende wetenschapsgebieden die hun opleiding in een breder kader willen plaatsen. De beoogde leerresultaten van deze opleiding zijn naar het oordeel van het panel adequaat en in lijn met het Domeinspecifieke referentiekader voor deze opleidingen. Ze geven in voldoende mate het niveau aan dat hoort bij een academische bacheloropleiding.

In de *masteropleiding Filosofie* ziet het panel een groot onderscheid tussen de twee tracks die van die opleiding deel uitmaken. De visie achter de track Filosofie en Maatschappij is helder en

onderscheidend. De visie op de track Filosofie is naar het oordeel van het panel weinig ambitieus. Het panel vindt dat de doelgroep voor deze track en de motivatie om een dergelijke track naast de track Filosofie en Maatschappij aan te bieden scherper geformuleerd zou kunnen worden. De beoogde leerresultaten van beide tracks geven in voldoende mate het niveau aan dat behoort bij een academische masteropleiding en dekken het domein wijsbegeerte zoals aangegeven in het Domeinspecifieke referentiekader.

Ook voor de masteropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied geldt dat het panel het waardeert dat de faculteit Wijsbegeerte de opleiding aanbiedt. Het panel onderschrijft het belang van een masteropleiding WveW voor studenten uit verschillende wetenschapsgebieden die het eigen wetenschapsgebied kritisch willen analyseren. Het panel vindt de beoogde leerresultaten van deze opleiding voldoende helder, specifiek en realistisch. De beoogde leerresultaten geven in voldoende mate het niveau aan dat behoort bij een academische masteropleiding en dekken het domein wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied zoals aangegeven in het Domeinspecifieke referentiekader.

Conclusie

Bacheloropleiding Wijsbegeerte: het panel beoordeelt Standaard 1 als 'voldoende'.

Bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied: het panel beoordeelt Standaard 1 als 'voldoende'.

Masteropleiding Filosofie: het panel beoordeelt Standaard 1 als 'voldoende'.

Masteropleiding Filosofie (Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied): het panel beoordeelt Standaard 1 als 'voldoende'.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Toelichting:

De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en geven begeleiding. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces (student-centred).

Bevindingen

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

Het programma van de bacheloropleiding Wijsbegeerte bestaat uit vijf fasen: de propedeutische fase (60 EC), het tweede jaar (60 EC), de minor (30EC), de keuzevakken (4 x 5 EC) en de bachelorscriptie (10 EC) in het derde jaar.

De propedeutische fase verschaft de studenten een overzicht van de geschiedenis en systematiek van de westerse filosofie. Daarnaast wordt in de practica aandacht geschonken aan de ontwikkeling van filosofische vaardigheden. Deze practica worden elke week aangeboden en zijn gekoppeld aan de twee op dat moment lopende vakken.

Het programma in het tweede jaar vormt een uitbreiding en verdieping van de propedeuse. In het tweede jaar staat het leren analyseren en begrijpen van filosofische probleemclusters of thema's en het leren lezen van langere, 'klassieke' filosofische teksten centraal. Ook in het tweede jaar worden practica aangeboden waarin filosofische vaardigheden verder ontwikkeld worden.

In de eerste helft van het derde jaar is ruimte voor het volgen van een minor van 30 EC. Studenten kunnen een keuze maken uit het minoraanbod van de RUG, zelf hun minorpakket samenstellen of

de ruimte gebruiken voor een buitenlandverblijf; in die gevallen dient er goedkeuring te zijn van de examencommissie. In de tweede helft van het derde jaar kiest de student vier keuzevakken uit het aanbod van de faculteit en schrijft een bachelorscriptie van 10 EC.

In de eerste twee jaar van de opleiding volgen de studenten een vast programma. De vakken worden gegeven in de vorm van hoorcolleges, gevolgd door werkcolleges of practica. Het studieritme van de studenten wordt vormgegeven door vier dagen per week twee uur hoorcollege, gecombineerd met twee uur werkcollege of practicum. Het onderwijs is georganiseerd in collegeperiodes van tien weken. In het eerste jaar worden die tien weken verdeeld in vier weken college, een tussentoetsweek, vier weken college en een toetsweek. Het panel heeft met verschillende betrokkenen gesproken over deze indeling, onder meer vanuit de vraag of deze opzet niet wat schools is, en heeft op basis van die gesprekken het beeld gekregen dat het programma goed georganiseerd is langs heldere lijnen en dat de onderwijsvormen en het rooster daarbij ondersteunend zijn. Zoals de faculteit ook in de kritische reflectie opmerkt is de studeerbaarheid van het programma de laatste jaren toegenomen.

Het panel heeft een overzicht van alle door de faculteit aangeboden vakken ontvangen en constateert dat een groot aantal van die vakken voor verschillende opleidingen worden ingezet. Dit betekent onder meer dat bachelorkeuzevakken ook worden gevolgd door studenten van de bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied, zodat studenten met verschillende niveaus van voorkennis aan hetzelfde vak deelnemen. Studenten geven aan dat het niveauverschil tussen studenten wel eens een rol speelt in de betreffende keuzevakken, maar dat dit over het algemeen niet als storend wordt ervaren.

In het studentenhoofdstuk van de kritische reflectie wordt gemeld dat een aantal studenten aangeeft behoefte te hebben aan meer continentale filosofie in het programma. Het panel heeft daarover met de staf, de studenten en de opleidingscommissie gesproken. Het blijkt nog niet helemaal duidelijk te zijn wat deze groep studenten precies mist. Management en staf geven aan dat het programma weliswaar in opzet vooral de analytische methode gebruikt, maar dat thema's en filosofen die tot de zogenaamde continentale filosofie gerekend worden ook in het programma aan de orde komen. De opleidingscommissie heeft aangegeven dat er nader onderzocht zal gaan worden waarop de klachten van de studenten betrekking hebben. Tijdens het locatiebezoek geeft management en staf van de opleiding er blijk van open te staan voor wensen van studenten voor de invulling van het programma. Het panel denkt dat dat een goede zaak is, maar adviseert de opleiding ook om duidelijk te zijn over eigen keuzes en richting van de opleiding.

Excellente bachelorstudenten hebben de mogelijkheid een facultair honoursprogramma te volgen van 45 EC. In dit programma verdiept de student zich verder in de filosofie door het volgen van extra cursussen en een onderzoeksstage. Het panel is heel positief over dit honoursprogramma. Dit programma is een goede optie voor studenten die behoefte hebben aan uitdaging.

In de kritische reflectie wordt beschreven dat internationalisering wordt nagestreefd door studenten in staat te stellen een deel van hun programma in het buitenland te volgen. In feite is de mogelijkheid voor bachelorstudenten om een buitenlandverblijf te realiseren beperkt tot de invulling van de minorruimte. Er wordt niet veel gebruik van gemaakt en het is, zo blijkt uit de gesprekken die het panel daarover heeft gevoerd, lastig om het buitenlandverblijf in te vullen met een minor, dat wil zeggen met andere vakken dan filosofie. Het panel adviseert de opleiding om duidelijke keuzes te maken. Als internationalisering belangrijk wordt gevonden zou de opleiding de studenten daadwerkelijk de mogelijkheid moeten bieden een deel van de studie in het buitenland te volgen. Tegelijkertijd vindt het panel het van belang dat de studenten enige kennis en inzicht verwerven in een niet-filosofisch vakgebied en adviseert er op toe te zien dat dat voor alle studenten geldt.

De faculteit hecht volgens eigen schrijven sterk aan de interactie tussen onderwijs en onderzoek. Dit wordt volgens de faculteit vormgegeven doordat de colleges over de verschillende perioden van de geschiedenis van de filosofie worden verzorgd door docenten wier zwaartepunt in het onderzoek ook die periode betreft. Ook de systematische vakken worden door specialisten gegeven. De derdejaars keuzevakken zijn zo opgezet dat er een directe relatie is met lopend onderzoek. Het panel heeft de

inhoud en opzet van vrijwel alle aangeboden vakken bekeken in de elektronische leeromgeving en heeft vastgesteld dat deze van behoorlijk niveau zijn. Het panel heeft duidelijk kunnen zien dat er een inhoudelijk brede opleiding wordt geboden waar veel filosofieën en theorieën van verschillende continenten behandeld worden. De opleiding heeft een duidelijke signatuur doordat één filosofiestijl, namelijk de analytische methode, dominant is.

In de gesprekken met studenten en docenten tijdens het locatiebezoek kwam naar voren dat de werkcolleges door de studenten beperkt effectief worden gevonden. Dit wordt volgens de studenten vooral veroorzaakt doordat een deel van de studenten de werkcolleges niet voorbereidt. Het panel adviseert deelname aan de werkcolleges minder vrijblijvend te maken door bijvoorbeeld bonuspunten te koppelen aan actieve participatie, of door het inleveren van werkcollege-opdrachten voorwaarde te laten zijn voor deelname aan het tentamen.

In de eerder genoemde filosofische practica staat de leerlijn filosofische vaardigheden centraal. In het eerste jaar van de opleiding betreft dit vooral schrijfvaardigheden. Volgens de docenten komen in de practica in het tweede jaar ook presentatie- en mondelinge vaardigheden aan de orde. Er wordt in de practica gewerkt aan de hand van een Syllabus Filosofische Vaardigheden. Deze syllabus is volgens het panel heel inzichtelijk en systematisch opgezet. De leerlijn wordt voortgezet in een scriptiecursus, die de studenten ondersteunt bij het schrijven van de scriptie. Deze cursus draagt bij aan een snellere afronding van de scriptie. In het verleden leidde deze fase vaak tot studievertraging. Het panel heeft gezien dat er verschillende maatregelen zijn genomen om de studeerbaarheid van de opleiding te vergroten en de faculteit blijkt daar gezien de gestegen rendementen goed in geslaagd.

Bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

De opleiding kent een vakwetenschappelijk deel van twee jaar en een wijsgerig deel van een jaar. Studenten dienen de propedeuse van hun thuiswetenschap, te hebben afgesloten voor zij aan het wijsgerig deel van de opleiding kunnen beginnen. Het wijsgerig deel heeft een duidelijke opbouw. Studenten volgen eerst de inleidende vakken (6 x 5 EC), waarin zij via historische en systematische vakken een overzicht krijgen van de Westerse filosofie. Vervolgens volgen de studenten het specialisatievak (5 EC) waarin de belangrijkste onderdelen van de wijsbegeerte van het betreffende wetenschapsgebied centraal staan. Daarna kan de student een keuze maken uit verdiepingsvakken (in totaal 15 EC) en schrijft een bachelorscriptie (10 EC). De specialisatie- en verdiepingsvakken richten zich op zeven wetenschapsgebieden, namelijk filosofie van de natuurwetenschappen, filosofie van de levenswetenschappen, filosofie van de cognitiewetenschappen, filosofie van de economische en sociale wetenschappen, filosofie van de politieke wetenschappen, filosofie van de kunst en cultuurwetenschappen en filosofie van de geschiedwetenschap. De bacheloropleiding Wvew is Engelstalig. Voor elk van de specialisatiegebieden is een van de stafleden van de faculteit aangeduid als contactpersoon.

De inleidende vakken (History of philosophy 1 & 2, Reasoning and arguing, Philosophy of science, Social and political philosophy, Good and evil: introduction in ethics) maken ook deel uit van de minor Filosofie. Een deel van de studenten dat deze vakken als minor volgt, raakt zo gegrepen door de filosofie dat zij doorgaan met de bacheloropleiding Wvew. Studenten maken voorafgaand aan de opleiding een afspraak met de studieadviseur voor het maken van een studieplanning. De studieadviseur ziet er op toe dat de studenten het bij het betreffende wetenschapsgebied passende programma volgen. De werkvorm van de inleidende vakken is het hoorcollege, door de combinatie met de minorstudenten is de groep behoorlijk groot. De minor heeft een instroom van ongeveer 100 studenten en de bacheloropleiding Wvew van ongeveer 60 per jaar. Door de grootte van de groep is er in de inleidende vakken een beperkte mogelijkheid tot interactie tussen docenten en studenten. Het panel denkt dat werkcolleges voor de Wvew studenten bij de inleidende vakken een grote toegevoegde waarde zouden kunnen hebben. De bachelorscriptie wordt, net als in de bacheloropleiding Wijsbegeerte, geschreven binnen een scriptiecursus. Zoals hierboven al aangegeven is het panel positief over deze opzet. De bachelorstudenten geven aan dat er ook eerder in de Wvew opleiding parallel aan de specialisatiecursus al een schrijfcursus wordt geboden.

Het aanbod aan specialisaties binnen de opleiding is volgens het panel zeer breed. Het is positief dat studenten uit zoveel verschillende wetenschapsgebieden in deze opleiding terecht kunnen. De opleiding voorziet duidelijk in een behoefte. De doelgroep van de opleiding is echter tegelijkertijd zo breed dat het panel zich afvraagt of de toespitsing op de filosofie van de 'thuiswetenschap' wel voldoende specifiek kan zijn. Het panel adviseert te overwegen om het aantal specialisatiegebieden te beperken.

Het viel het panel op dat de bacheloropleiding Wvew weliswaar wordt aangeboden als een Engelstalige opleiding, maar dat in de uitvoering van dit beleid wordt afgeweken. Zo wordt bijvoorbeeld in cursussen waaraan geen Engelssprekende studenten deelnemen Nederlands als voertaal gebruikt, en studenten hebben het panel gemeld dat papers en scripties ook in het Nederlands geschreven mogen worden. Het lijkt het panel van belang om een eenduidiger taalbeleid te voeren, zodat studenten van tevoren weten waar ze aan toe zijn.

Masteropleiding Filosofie

Zoals omschreven onder standaard 1 bestaat de masteropleiding Filosofie uit twee tracks: de track Filosofie en Maatschappij (F&M) en de track Filosofie. Het programma van de track Filosofie en Maatschappij bestaat uit drie onderdelen. Het eerste onderdeel van 20 EC bevat de verplichte vakken Filosofie en Maatschappij 1, 2 en 3: Publieksgericht schrijven, Filosofische Interventies en Filosofie van de propaganda. Het tweede onderdeel betreft drie filosofische keuzevakken van ieder 5 EC en het derde onderdeel is het afstudeerwerkstuk, dat bestaat uit een stage-en een scriptieonderdeel. In de cursus Publieksgericht schrijven ontwikkelen de studenten de vaardigheden om over filosofie te schrijven voor een breed publiek door middel van uiteenlopende schrijfopdrachten. In de cursus Filosofische Interventies leren studenten om zelf filosofisch te interveniëren in een actueel vraagstuk. De inhoud van Filosofie en Maatschappij 3 wisselt en is dit jaar Filosofie van de propaganda. Het afstudeerwerkstuk bestaat uit een stage en stageverslag (15 EC) en een scriptie (10 EC). Het is de bedoeling dat de scriptie aansluit bij de stage.

De studenten van de track Filosofie volgen alleen het verplichte vak publieksgericht schrijven en stellen daarna hun eigen programma samen uit keuzevakken. Vervolgens schrijven ze een masterscriptie van 20 EC. Het is de bedoeling dat de studenten een samenhangend pakket keuzevakken kiezen rond de richtingen Geschiedenis van de Filosofie, Ethiek, Sociale en Politieke Filosofie of Theoretische Filosofie. Het panel merkt op dat er in deze track eigenlijk geen programma aangeboden wordt, in feite komt het er op neer dat studenten worden gefaciliteerd om nog een jaar filosofie cursussen te volgen. De track ontbeert een duidelijke focus en ambitie.

De cursus Filosofische Interventies is een kernvak voor de track F&M. Het idee achter het vak is maatschappelijk gerichte filosofie. In het vak wordt breed ingezet op banen die studenten later kunnen vervullen, zoals in de journalistiek en beleid, en het wordt afgerond met een verslag. Studenten vinden dat de lat hoog ligt, veel studenten zakken dan ook voor dit vak, omdat de aanpak en de eisen voor hen compleet nieuw zijn. De studenten die het panel gesproken heeft denken dat het beter zou zijn om de competenties die in dit vak ontwikkeld worden stapsgewijs aan te leren. De opleiding zou volgens hen meer tijd moeten nemen om naar de leerdoelen van de cursus toe te werken. De docenten herkennen het door de studenten gesignaleerde probleem. Er wordt volgens hen aan deze competenties nu ook aandacht geschonken in de practica in het tweede bachelorjaar, zodat de aanpak en eisen van dit vak voor toekomstige studenten bekend zullen zijn.

Het didactisch concept dat in de masteropleiding gehanteerd wordt, houdt in dat de student in toenemende mate zelf verantwoordelijk wordt voor het eigen leertraject. Omdat de bacheloropleiding voornamelijk een vast programma heeft met weinig keuzemogelijkheden voor de studenten, en de studenten in de masteropleiding voor een groot deel zelf hun programma moeten samenstellen vinden de studenten de overgang van bacheloropleiding naar masteropleiding groot. De rendementen van de masteropleiding kunnen naar de indruk van het panel ook beter, een betrekkelijk laag percentage (gemiddeld 32%) van de studenten slaagt er in de opleiding in een jaar

af te ronden. Een deel van de studievertraging zal veroorzaakt worden door de scriptie. Het panel beveelt aan om de studenten ook voor de masterscriptie enige structuur te bieden bijvoorbeeld in een al dan niet begeleide scriptiewerkgroep.

Het panel vraagt zich af of een scriptie de enige vorm is waarin de opleiding kan worden afgesloten, in de rest van hun leven zullen de meeste studenten namelijk niet meer gevraagd worden een dergelijk stuk te schrijven. Wellicht zou een andere wijze van afsluiting beter aansluiten op het toekomstige beroep. De staf is echter van mening dat het tot de doelstellingen van de masteropleiding behoort dat studenten een scriptie moeten kunnen schrijven.

Masteropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

De inhoud van het programma van de masteropleiding Wvew wordt voor de helft gevormd uit de masteropleiding van de 'thuiswetenschap', de andere helft bestaat uit wijsgerige vakken gericht op reflectie op het wetenschapsgebied. De opleiding onderscheidt de volgende wetenschapsgebieden: natuurwetenschappen, life sciences, economische en sociale wetenschappen, geschiedenis, kunst- en cultuurwetenschappen, politieke wetenschappen en cognitiewetenschappen. In het wijsgerige deel van de opleiding gaat het om een verplicht onderdeel wetenschapsfilosofie, twee keuzevakken binnen het cluster van het eigen wetenschapsgebied, een keuzevak binnen een ander cluster, tutorials, colloquia en een masterscriptie.

De student stelt in overleg een eigen studieprogramma op. Elk wetenschapsgebied is gekoppeld aan een stafid van de Faculteit Wijsbegeerte die over de samenstelling van het studieprogramma en de keuze van de vakken kan adviseren. Een tutorial is een studieonderdeel dat voornamelijk bestaat uit het zelfstandig bestuderen van de stof, onder begeleiding van een stafid. De onderwerpen voor de tutorials liggen vast: stafleden bieden voor de diverse wetenschapsgebieden vaste onderwerpen en literatuurlijsten aan. Elke student woont tenminste vijf colloquia bij; dat kunnen lezingen zijn die speciaal voor Wvew-studenten worden georganiseerd. Colloquia kunnen echter ook geruild worden voor colloquia elders in de universiteit of het land, zolang ze betrekking hebben op het betreffende wetenschapsgebied. De toetsing van de colloquia bestaat uit drie journalistieke of populariserende verslagen van de bijgewoonde colloquia. De scriptie heeft een omvang van 25 EC, een substantieel deel dient een onderwerp uit het thuisvakgebied van de student te behandelen.

De studenten die het panel gesproken heeft zijn enthousiast over de mogelijkheid om deze masteropleiding te doen. Ze merken wel op dat de opleiding niet erg gepromoot wordt. Docenten geven aan dat de masteropleiding duidelijk in het verlengde ligt van de bacheloropleiding Wvew en dat voornamelijk studenten van de bacheloropleiding Wvew worden uitgenodigd om de masteropleiding Wbew te volgen. Studenten gebruiken de masteropleiding om hun eigen vakmaster te verdiepen. Hoewel de studenten hun vakkenpakket zo moeten samenstellen dat ze twee keuzevakken moeten kiezen die bij hun vakwetenschap behoren, geven de docenten aan dat studenten ook aangemoedigd worden om cursussen te kiezen die niet overduidelijk in de richting van hun vak liggen. Het panel kreeg de indruk dat de praktijk van de uitvoering van het programma enigszins afwijkt van de beschrijving die docenten er van geven. Studenten lijken erg veel zelf te moeten uitzoeken en de kans dat studenten een programma samenstellen dat niet aan het doel van de opleiding, om filosofie van een wetenschapsgebied te bestuderen, beantwoordt lijkt aanwezig. Zoals ook aangegeven bij de bevindingen over de bacheloropleiding Wvew vindt het panel het aanbod aan specialisaties breed. Het panel vraagt zich af of de toespitsing op de filosofie van de thuiswetenschap wel voldoende specifiek is en of er wel voldoende structuur geboden wordt aan de studenten om hun vakwetenschap en filosofie aan elkaar te verbinden. Het panel adviseert te overwegen om het aantal specialisatiegebieden te beperken. De standaard leeromgeving is naar het oordeel van het panel wel zodanig ingericht dat het doel van de opleiding behaald wordt en maakt het de studenten mogelijk om de beoogde leerresultaten te behalen.

De invulling van de specialisaties met tutorials en colloquia is geëigend, gezien het beperkte aantal studenten dat deze opleiding volgt. Het aantal contacturen in deze opleiding is beperkt, daar staat tegenover dat de studenten in de tutorials individuele begeleiding van docenten kunnen krijgen. Hoe groot de omvang van die begeleiding is verschilt per begeleider.

Docententeam

In de kritische reflectie staat beschreven dat alle stafleden die belast zijn met inhoudelijke onderwijstaken zijn gepromoveerd en, op één uitzondering na, actief als wetenschappelijk onderzoeker. De meeste stafleden hebben ook nog een andere opleiding dan filosofie gedaan. Onderwijs en onderzoek worden meestal vanuit dit dubbele perspectief bedreven. De meeste vaste stafleden hebben bovendien de BKO behaald. In de jaarlijkse resultaat- en ontwikkelingsgesprekken krijgt het onderwijs expliciet aandacht. In de kritische reflectie is een overzicht gegeven van de kwantitatieve personeelsinzet, waarin wordt aangegeven dat de student-staf ratio 1 op 26 is.

De studenten die het panel gesproken heeft zijn zeer positief over de kwaliteit van de docenten. Minder enthousiast zijn de studenten over de inzet van student-assistenten in de werkgroepen, maar tekenen daar bij aan dat een groot deel van het ongenoegen over de werkgroepen wordt veroorzaakt door medestudenten die onvoorbereid aan de werkgroepen deelnemen. De studenten vinden de docenten toegankelijk, deskundig, stimulerend en betrokken. Het panel onderschrijft deze evaluatie. Studenten voelen zich opgenomen in de faculteitsgemeenschap.

Opleidingscommissie

Uit de documentatie over en het gesprek met de opleidingscommissie is gebleken dat de kwaliteitszorg voor het onderwijs de aandacht heeft. De cursussen worden schriftelijk en anoniem geëvalueerd, de responspercentages liggen rond de 90%. Docenten worden gevraagd te reageren op de studentenevaluaties. De respons daarop is 80%. Niet alle studentevaluaties geven blijkbaar aanleiding tot opmerkingen, maar de opleidingscommissie zou deze respons graag hoger zien, ze vindt het belangrijk dat docenten reflecteren op het onderwijs en de evaluatie en dit terugkoppelen aan de studenten. De opleidingscommissie zoekt naar een systeem van effectievere terugkoppeling. Studentvertegenwoordigers in de verschillende organen hebben regelmatig onderling contact en organiseren ook bijeenkomsten waar alle studenten voor uitgenodigd worden om hun mening en visie op het onderwijs te laten horen. De opleidingscommissie houdt zich nog niet standaard bezig met curriculumevaluatie, hoewel het onderwerp wel regelmatig besproken wordt in de commissie en in het contact met het faculteitsbestuur. De suggestie van het panel om ook systematisch via enquêtes aan afgestudeerden het curriculum te evalueren wordt door de opleidingscommissie positief ontvangen.

Overwegingen

Naar het oordeel van het panel bereidt het *bachelorprogramma Wijsbegeerte* de studenten zeer degelijk voor op het behalen van de beoogde leerresultaten van de bacheloropleiding. De opbouw van het programma is duidelijk en gestructureerd. De inhoud van het programma is breed en samenhangend. De aangeboden onderwijsonderdelen zijn van een goed niveau en sluiten aan bij het onderzoeken van de wetenschappelijke staf. Het panel is positief over de invoering van de leerlijn filosofische vaardigheden, die in het bijzonder een plaats heeft gekregen in de practica en de scriptie cursus.

De werkvormen die in de opleiding gehanteerd worden, zijn passend voor filosofie-opleidingen. De opleiding heeft maatregelen genomen om de studeerbaarheid te bevorderen en gezien de rendementen hebben deze maatregelen effect. De opleiding wordt verzorgd door goede docenten en er is veel aandacht voor onderwijs en de begeleiding van studenten.

Het panel adviseert de opleiding om, als internationalisering belangrijk wordt gevonden, studenten daadwerkelijk de mogelijkheid te bieden een deel van de studie in het buitenland te volgen. Tegelijkertijd vindt het panel het van belang dat de studenten enige kennis en inzicht verwerven in een niet-filosofisch vakgebied en adviseert er op toe te zien dat dat voor alle studenten geldt.

Het *bachelorprogramma Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied* bereidt de studenten in voldoende mate voor op het behalen van de beoogde leerresultaten. Het panel waardeert het dat studenten uit zoveel verschillende wetenschapsgebieden in deze opleiding terecht kunnen. Het panel heeft gezien dat de opleiding duidelijk in een behoefte voorziet en dat de studenten het onderwijs waarderen. Het panel denkt dat het programma aan kwaliteit zou kunnen winnen als de WvEW studenten werkcolleges krijgen bij de inleidende vakken. De aandacht voor schrijfvaardigheden in de

opleiding, zoals de scriptie cursus waar de studenten aan deelnemen is naar het oordeel van het panel positief.

Het panel adviseert te overwegen om het aantal specialisatiegebieden te beperken om zo de filosofische inhoud nog beter en specifieker te kunnen toespitsen op de 'thuiswetenschap' van de studenten.

De programma's van de twee tracks van de *masteropleiding Filosofie* bereiden, naar het oordeel van het panel, de studenten voldoende voor op het behalen van de beoogde leerresultaten. De track Filosofie en Maatschappij heeft een duidelijk en uitdagend eigen profiel. Het programma sluit goed aan bij de doelstelling van de opleiding. Aan de track Filosofie ontbreekt een focus; naar het oordeel van het panel zou deze track gebaat zijn bij een ambitieuzere visie, die vertaald kan worden in structuur en opbouw van de opleiding.

Het didactisch concept dat ten grondslag ligt aan deze opleiding is naar het oordeel van het panel passend voor een masteropleiding. Het panel beveelt voor twee aspecten in de opleiding heroverweging aan. De cursus Filosofische Interventies lijkt een struikelblok te vormen voor veel studenten; het panel beveelt aan de studenten meer geleidelijk voor te bereiden op de ontwikkeling van de specifieke competenties die centraal staan in deze cursus. Verder denkt het panel dat het aanbeveling verdient de studenten ook voor de masterscriptie structuur en een vorm van begeleiding te bieden, vergelijkbaar met de scriptie cursus in de bacheloropleiding.

Masteropleiding wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

Het standaardprogramma van de masteropleiding WveW biedt studenten de mogelijkheid de beoogde leerresultaten van de opleiding te behalen. Het aangeboden onderwijs en de werkvormen zoals tutorials en colloquia zijn geëigend voor een dergelijk programma. Het programma biedt een breed scala aan specialisatierichtingen. Het panel vraagt zich echter af of het wel mogelijk is om aan studenten in al die specialisaties voldoende structuur te bieden om hun vakwetenschap en filosofie aan elkaar te verbinden en beveelt aan te overwegen het aantal specialisaties te beperken.

De docentenstaf voor alle vier de opleidingen is naar het oordeel van het panel zeer deskundig, toegankelijk, stimulerend en betrokken. De inhoudelijke en didactische kwaliteit van de vaste docentenstaf is van hoog niveau.

De opleidingscommissie functioneert goed en is zeer betrokken op de kwaliteit van het onderwijs.

Conclusie

Bacheloropleiding Wijsbegeerte: het panel beoordeelt Standaard 2 als 'goed'.

Bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied: het panel beoordeelt Standaard 2 als 'voldoende'.

Masteropleiding Filosofie: het panel beoordeelt Standaard 2 als 'voldoende'.

Masteropleiding Filosofie (Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied): het panel beoordeelt Standaard 2 als 'voldoende'.

Standaard 3: Toetsing

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting:

De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student.

Bevindingen

Het algemene systeem van toetsing geldt voor de vier opleidingen die in dit rapport beoordeeld worden. In de kritische reflectie is beschreven dat de faculteit beschikt over een toetsplan, waarin ook de scriptieprotocollen en de (scriptie)beoordelingsformulieren zijn opgenomen. Het toetsen of de studenten de leerdoelen bereiken verloopt volgens het toetsplan, het is de bedoeling dat het toetsplan bijdraagt aan de transparantie van toetsing en kwaliteitsbewaking voor zowel studenten als docenten.

Het toetsplan wordt jaarlijks opgesteld door het opleidingsmanagement, mede op basis van advies van de examencommissie. Het opleidingsmanagement ziet er op toe dat er een variëteit aan toetsvormen gehanteerd wordt die past bij de aard van de verschillende onderwijsonderdelen. Inleidende vakken worden – doorgaans – afgesloten met een schriftelijk tentamen met essayvragen. De specialisatie- en verdiepingvakken worden in de regel met een paper afgesloten.

De studieprogramma's zijn zo vormgegeven dat studenten na elk kwartaal vrij geroosterd zijn om te studeren en de tentamens te maken of papers te schrijven.

Voor de constructie van tentamens heeft de faculteit een peer review procedure ingesteld. Dit systeem is stapsgewijs ingevoerd. De examencommissie controleert of de procedure inderdaad gehanteerd wordt. Het panel heeft tijdens het bezoek toetsdossiers ingezien en heeft kunnen constateren dat tentamens inderdaad vooraf zijn bekeken door een peer reviewer, hetgeen blijkt uit een ingevuld en ondertekend formulier dat in het dossier is opgenomen. Voor toetsvormen als essays en opdrachten geldt dit peer review systeem ook, maar is nog niet volledig ingevoerd. Het viel het panel positief op dat bij de beoordeling van presentaties en essays gebruik gemaakt wordt van rubrics. Het panel toch kunnen vaststellen dat er een positieve ontwikkeling is ingezet in de faculteit. Door het peer review systeem wordt de validiteit en betrouwbaarheid van de toetsing bevorderd. Het panel heeft wel geconstateerd dat peer review nog niet door alle docenten wordt uitgevoerd.

Zoals onder standaard twee is beschreven worden veel van de aangeboden vakken door studenten van verschillende opleidingen gevolgd. Tijdens het locatiebezoek heeft het panel daarover met verschillende betrokkenen gesproken. Het panel heeft geen goed beeld kunnen krijgen hoe de toetsing bij deze polyvalente vakken wordt aangesloten op de doelen van de verschillende opleidingen. Het is volgens examencommissie en docenten de bedoeling dat studenten WvW in papers en essays die als toets gelden de relatie leggen tussen filosofie en hun thuisvakgebied. Van de studenten echter heeft het panel geen voorbeelden gekregen hoe die invulling gestalte kreeg en hoe deze in de beoordeling is meegenomen. Het panel adviseert de examencommissie om examinatoren daarvoor duidelijke richtlijnen mee te geven en er op toe te zien dat deze worden uitgevoerd.

Het is de bedoeling van de faculteit om ook toetsprogramma's samen te stellen, maar dit proces is nog niet afgerond. In de overzichten ontbreken nog de leerdoelen zodat uit het overzicht niet duidelijk wordt of de leerdoelen per onderdeel de beoogde leerresultaten per opleiding dekken. Het panel heeft dit wel gecheckt door de afzonderlijke vakken per opleiding in de elektronische leeromgeving (nestor) te bekijken. Het panel adviseert de leerdoelen in de toetsprogramma's op te nemen.

De bachelorscripties van beide bacheloropleidingen hebben een studielast van 10 EC en een omvang van maximaal 10.000 woorden. De bachelorscripties komen tot stand aan de hand van een scriptieprotocol. In dat protocol staat beschreven welke eisen er gesteld worden, via welke procedure de scriptie tot stand komt en hoe een bachelorscriptie is ingebed in de afstudeerprocedure. Onderdeel

van de procedure vormt een begeleidingsplan, een beoordelingsformulier en een judicium regeling. Bij de beoordeling van een bachelorscriptie is, naast de begeleider, een toegevoegd beoordelaar betrokken. Als de begeleider de scriptie als voldoende beoordeelt, wordt de scriptie voorgelegd aan de toegevoegd beoordelaar, die docent is van een andere vakgroep. Bij de beoordeling worden beoordelingsformulieren gebruikt die volgens het panel adequaat zijn en in voldoende mate worden ingevuld. Tijdens het locatiebezoek is gesproken over de wenselijkheid dat de begeleider en de beoordelaar het beoordelingsformulier onafhankelijk van elkaar invullen. De examencommissie heeft met die variant geëxperimenteerd maar zag geen toegevoegde waarde. Het viel het panel op dat het proces van verbetering van een scriptie als de toegevoegd beoordelaar de scriptie onvoldoende vindt heel transparant gemaakt is en zichtbaar in het beoordelingsformulier.

Bij de track Filosofie en Maatschappij van de masteropleiding Filosofie bestaat het afstudeerproject uit een stage en een scriptie. Stage en scriptie sluiten inhoudelijk op elkaar aan. Beide onderdelen worden afzonderlijk afgerond. De stage wordt voldoende/onvoldoende beoordeeld door middel van een apart beoordelingsformulier. Voor de scriptie is ook een beoordelingsformulier, de scriptie wordt becijferd. De scriptie van de track F&M komt tot stand onder begeleiding van één docent van de faculteit. In de eindfase is er een toegevoegd beoordelaar betrokken. De masterscriptie van de track filosofie wordt door twee docenten begeleid, deze scriptie heeft een omvang van 20 EC. In de eindfase is er nog een toegevoegd beoordelaar bij betrokken.

De studenten die de masteropleiding WveW volgen schrijven een scriptie met een omvang van 25 EC (en maximaal 25000 woorden). De student neemt zelf het initiatief door contact te zoeken met een begeleider. Eerste begeleiders kunnen leden van de wetenschappelijke staf van de faculteit Wijsbegeerte zijn en hoogleraren aan andere universiteiten, die een nevenbenoeming hebben aan de Faculteit Wijsbegeerte. Vanaf het begin is er een tweede begeleider bij betrokken, bij voorkeur afkomstig uit het betreffende wetenschapsgebied. In de eindfase van de scriptie wordt nog een beoordelaar toegevoegd.

Bij de masterscripties hoort een openbare scriptiebespreking van een uur, waarbij de student geacht wordt een presentatie te geven.

Het panel heeft tijdens het locatiebezoek gesproken met de examencommissie. De examencommissie checkt de uitvoering van het peer review systeem voor de toetsingen en heeft op de jaaragenda een steekproefcontrole van enkele bachelor- en masterscripties staan. De toets van de scripties betreft zowel de scripties zelf als de beoordelingsformulieren.

De examencommissie houdt zich verder bezig met het opstellen van richtlijnen, protocollen en formulieren. Zo heeft de examencommissie een protocol voor de bachelorscriptie opgesteld en beoordelingsformulieren voor papers, voordrachten en scripties.

Overwegingen

Het panel heeft vastgesteld dat de examencommissie haar wettelijke taken op het gebied van kwaliteitsborging adequaat uitvoert. Het panel heeft gezien dat er een toetsbeleid en een toetsplan ligt voor de opleidingen in de faculteit waarin criteria en procedures beschreven zijn. Het panel is positief over de beoordelingsformulieren en de daarin opgenomen rubrics voor presentaties en papers. Het panel heeft ook gezien dat er een beoordelingsprocedure is voor de bachelor- en de masterscripties. Het is positief dat de beoordelingsformulieren bij de meeste scriptiebeoordelingen zijn gebruikt en dat er een motivering is aangegeven. Naar het oordeel van het panel is het gebruikte beoordelingsformulier adequaat.

De opleidingen beschikken over een toetsplan en het begin van een toetsprogramma. Het panel adviseert het toetsprogramma nader in te vullen zodat er ook een overzicht is hoe de leerdoelen van de verschillende cursussen bijdragen aan de beoogde leerresultaten van de opleidingen.

Het panel heeft geen goed beeld kunnen krijgen hoe de toetsing bij de polyvalente vakken wordt aangesloten op de doelen van de verschillende opleidingen en adviseert de examencommissie om de examinatoren hiervoor richtlijnen mee te geven en er op toe te zijn dat deze worden uitgevoerd.

Conclusie

Bacheloropleiding Wijsbegeerte: het panel beoordeelt Standaard 3 als 'voldoende'.

Bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied: het panel beoordeelt Standaard 3 als 'voldoende'.

Masteropleiding Filosofie: het panel beoordeelt Standaard 3 als 'voldoende'.

Masteropleiding Filosofie (Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied): het panel beoordeelt Standaard 3 als 'voldoende'.

Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten

De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Toelichting:

Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

In de kritische reflectie heeft de faculteit per opleiding aangegeven hoe de programmaonderdelen worden gerelateerd aan de beoogde leerresultaten. Verder heeft het panel alle programmaonderdelen bekeken en heeft vastgesteld dat de leerdoelen van de programmaonderdelen de beoogde leerresultaten per opleiding dekken.

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

Het panel heeft acht recente bachelortheses bekeken, die door de voorzitter van het panel zijn geselecteerd uit de lijst met afgestudeerden van de laatste twee cursusjaren. Het panel was het voor het merendeel van de scripties eens met de beoordeling. Geen van de scripties zou door het panel als onvoldoende worden beoordeeld. Het panel heeft een paar heel goede scripties gezien en een paar scripties die voldoende waren. Het panel heeft geconstateerd dat de afgestudeerden aan de bacheloropleiding in staat zijn een filosofisch onderwerp te behandelen en op een heldere en systematische wijze uit te werken. De scripties zijn leesbaar en getuigen van kritische distantie. De studenten geven in hun scripties aan wat de relevantie is van het bestuderen van het betreffende onderwerp. De scripties zijn helder opgebouwd met een duidelijke structuur en er wordt adequate literatuur gebruikt. De scripties tonen aan dat de studenten een degelijke filosofie opleiding hebben genoten en in staat zijn kritische vragen te formuleren en doordenken ten aanzien van wijsgerige en maatschappelijke vraagstukken. De afgestudeerden hebben laten zien dat ze in staat zijn zelfstandig relevante literatuur rond een thema te vinden en deze literatuur te verwerken.

Bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

Het panel heeft acht recente bachelortheses bekeken, die door de voorzitter van het panel zijn geselecteerd uit de lijst met afgestudeerden van de laatste twee cursusjaren. Het panel was het voor het merendeel van de scripties eens met de beoordeling. Geen van de scripties zou door het panel als onvoldoende worden beoordeeld. Het panel heeft een paar heel goede scripties gezien en een paar scripties die voldoende waren. De scripties waren minstens van hetzelfde niveau als de scripties van de bacheloropleiding Wijsbegeerte. De relatie tussen filosofie en het vakgebied was echter niet in alle scripties even duidelijk zichtbaar. De scripties zijn leesbaar en getuigen van kritische distantie. De studenten geven in hun scripties aan wat de relevantie is van het bestuderen van het betreffende onderwerp. De scripties zijn helder opgebouwd met een duidelijke structuur en er wordt adequate literatuur gebruikt.

Masteropleiding Filosofie

De acht scripties die het panel gezien heeft van de studenten die zijn afgestudeerd aan de masteropleiding zijn in het algemeen in orde. Het panel vond één van de scripties net aan de maat.

Het panel kreeg de indruk dat de begeleider bij de scriptie niet de deskundigheid op het betreffende vakgebied had, waardoor de student geen gebruik heeft gemaakt van de juiste literatuur. Er waren in de selectie echter ook enkele goede scripties opgenomen en enkele voldoende scripties. De scripties laten zien dat de afgestudeerden in staat zijn ten aanzien van wetenschappelijke of maatschappelijke vraagstukken zelfstandig te formuleren wat de filosofische vraag is. Uit de scripties blijkt duidelijk dat de afgestudeerden schriftelijk verslag kunnen doen van een wijsgerige analyse, waarbij zowel de analyse van de kwestie, het formuleren van het probleem en het oplossen ervan op heldere en systematische wijze aan bod komt. De panelleden konden zich over het algemeen vinden in de becijfering. Bij de meeste scripties was het beoordelingsformulier goed ingevuld en was de argumentatie voor het uiteindelijke cijfer goed te volgen. Het panel heeft ook inzicht gekregen in enkele stageverslagen en heeft met een aantal alumni over de stage, de stagebeoordeling en de waarde van de stage gesproken.

Masteropleiding van een bepaald wetenschapsgebied

Het panel heeft acht recente mastertheses bekeken en is daarbij geen grote problemen tegengekomen. De studenten zijn allen terecht afgestudeerd en de panelleden konden zich over het algemeen vinden in de becijfering, een enkele keer zou naar de mening van het panel een iets lager cijfer gerechtvaardigd zijn. Het panel kreeg wel de indruk dat er aan de studenten veel vrijheid wordt geboden in de keuze van het scriptie-onderwerp en vraagt zich af of dat door de complexiteit die samengaat met de combinatie vakgebied en filosofie geen te hoge wissel trekt op de begeleiding.

Bachelorstudenten wijsbegeerte kunnen zonder problemen doorstromen naar een masteropleiding in de filosofie en doen dat ook in groten getale. Bachelorstudenten WveW hebben verschillende mogelijkheden om door te stromen, het merendeel rondt een masteropleiding in het eigen vakgebied af, enkele stromen door naar een masteropleiding Filosofie, een research masteropleiding of een andere masteropleiding.

In de kritische reflectie wordt beschreven dat de masteropleiding Filosofie niet eenduidig voor een welbepaalde beroepsloopbaan opleidt. Uit eigen alumnonderzoek blijkt volgens de kritische reflectie dat afgestudeerden van de masteropleiding in zeer diverse sectoren en beroepen terecht komen zoals ICT, beleid, onderwijs en cultuur. Masterstudenten WveW hebben goede mogelijkheden om door te gaan in een promotietraject of een functie die aansluit bij het eigen vakgebied. Alumni van de masteropleiding WveW komen bijna allemaal terecht in functies die aansluiten bij het thuiswetenschapsgebied. Het panel heeft een gesprek gevoerd met een selectie van alumni en was onder de indruk van hun vermogen aan te geven wat de meerwaarde is van een opleiding filosofie (al dan niet WveW) in de uiteenlopende beroepen die zij uitoefenden.

Overwegingen

Om te beoordelen of de beoogde leerresultaten door de studenten zijn gerealiseerd, heeft het panel een selectie van acht scripties per opleiding bekeken. Zowel de bachelor- als de masterscripties voldoen aan het niveau dat daarvan verwacht mag worden. Naar het oordeel van het panel tonen de opleidingen aan dat de leerresultaten door de studenten behaald worden. Het panel heeft verder gezien dat de afgestudeerden van de opleidingen goed kunnen functioneren in een vervolgopleiding en/of uiteenlopende beroepen en concludeert dat de resultaten van de opleidingen positief zijn.

Conclusie

Bacheloropleiding Wijsbegeerte: het panel beoordeelt Standaard 4 als 'voldoende'.

Bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied: het panel beoordeelt Standaard 4 als 'voldoende'.

Masteropleiding Filosofie: het panel beoordeelt Standaard 4 als 'voldoende'.

Masteropleiding Filosofie (Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied): het panel beoordeelt Standaard 4 als 'voldoende'.

ALGEMEEN EINDOORDEEL

Het panel beoordeelt de bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied, de masteropleiding Filosofie en de Masteropleiding Filosofie (Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied) op vier standaarden als voldoende en beoordeelt de bacheloropleiding Wijsbegeerte op de standaarden een, drie en vier als voldoende en op standaard twee als goed. Het oordeel van het panel over de opleidingen als geheel luidt dan ook voldoende. De vier opleidingen voldoen volgens het panel aan de voorwaarden voor accreditatie.

Conclusie

Het panel beoordeelt de *bacheloropleiding Wijsbegeerte* als 'voldoende'.

Het panel beoordeelt de *bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied* als 'voldoende'.

Het panel beoordeelt de *masteropleiding Filosofie* als 'voldoende'.

Het panel beoordeelt de *masteropleiding Filosofie (Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied)* als 'voldoende'.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: CURRICULA VITAE VAN DE PANELLEDEN

Martin Stokhof is hoogleraar taalfilosofie aan de Universiteit van Amsterdam. Hij publiceert op het terrein van de formele semantiek en pragmatiek, de taalfilosofie, en de filosofie van Wittgenstein. Hij is coauteur van een tweedelige inleiding in de logica en de formele semantiek, en publiceerde een inleiding in de taalfilosofie. Stokhof werd gekozen tot lid van de KNAW (2006), het Instituut internationale de philosophie (2007), en de Academia Europea (2016). Zijn bestuurlijke activiteiten omvatten voorzitter van de KNAW-NVAO accreditatiecommissie voor onderzoekmasters in de geesteswetenschappen (2010-2015); voorzitter van het Gebiedsbestuur Geesteswetenschappen van NWO (2004-2010); wetenschappelijk directeur van het Institute for Logic, Language and Computation aan de Universiteit van Amsterdam (1998-2004). Sinds 2014 is hij lid van de Scientific Council van de European Research Council, sinds januari 2017 als vicepresident en domein coördinator van het Social Science and Humanities domein.

Lydia Baan Hofman heeft aan de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR) haar bachelor en master Filosofie behaald. In haar masterthesis ontwierp ze een theoretisch raamwerk waarmee de invloed van filosofieonderwijs op de identiteitsontwikkeling van leerlingen in het Voortgezet Onderwijs kan worden begrepen. Na haar master Filosofie heeft ze de lerarenopleiding tot eerstegraads bevoegd filosofiedocent aan de Universitaire Lerarenopleiding Tilburg gevolgd en afgerond. Daarnaast heeft Lydia ervaring met het geven van filosofieles aan basisschoolleerlingen en is ze momenteel werkzaam als tutor filosofie op de EUR.

Bert van den Brink is hoogleraar Filosofie aan de Universiteit Utrecht (UU) en Dean van het University College Roosevelt in Middelburg. Voorheen was hij opleidingsdirecteur (2004-2010) en afdelingshoofd (2010-2012) van de afdeling Filosofie van de UU. Tot zijn aantreden bij UCR was hij vice-decaan onderwijs van de faculteit Geesteswetenschappen (UU), en verantwoordelijk voor alle onderwijsprogramma's. Van den Brink geeft onderwijs op het gebied van de politieke en sociale filosofie, inclusief de maatschappelijke context en conceptuele geschiedenis. Zijn onderzoek richt zich op de filosofie van sociale relaties, theorieën van democratie, ethisch perfectionisme, sociaal pluralisme en de normatieve grondslagen van liberalisme. Hij is lid van diverse tijdschrift redacties, van de Nederlandse Onderzoeksschool Wijsbegeerte en van het Nederlandse University College Deans Network.

Jan Opsomer is hoogleraar filosofie aan de KU Leuven (België), en directeur van het De Wulf-Mansion Centre for Ancient, Medieval and Renaissance Philosophy. Daarvoor was hij hoogleraar aan de University of South Carolina en de Universität zu Köln. Hij was visiting scholar bij King's College London, Institute of Classical Studies, de Universiteit van Lausanne, de Humboldt Universität Berlin, de École Pratique des Hautes Études in Paris, en La Sapienza in Rome. Jan Opsomer is een specialist in antieke filosofie, in het bijzonder de vroege imperialistische filosofie en laat-antiek Platonisme.

Sigrid Sterckx is hoogleraar en doceert theoretische en toegepaste ethiek alsook sociale en politieke filosofie aan de Universiteit Gent (België). Haar huidige onderzoeksprojecten handelen over biobanken, octrooiëring in de biogeneeskunde; orgaantransplantatie; levenseindebeslissingen en globale rechtvaardigheid. Zij publiceerde totnogtoe meer dan 140 boeken, boekhoofdstukken en artikels in internationale academische tijdschriften. Sterckx is als 'permanent research associate' verbonden aan het Centre for Health, Law, and Emerging Technologies van de University of Oxford, en als 'associate member' aan het Centre for the Study of Global Ethics van de University of Birmingham. Ze zetelt tevens in diverse adviesraden, onder meer het Belgisch Raadgevend Comité voor Bioethiek.

BIJLAGE 2: DOMEINSPECIFIEK REFERENTIEKADER

1 Inleiding

De filosofie stelt vragen naar de fundamenten van de werkelijkheid, naar de grondslagen en grenzen van kennis en wetenschappen en naar de principes van moreel en politiek handelen. Daarnaast biedt de filosofie kritische reflectie over verklaringen van menselijk gedrag, over ontwikkelingen in de geschiedenis en in de actualiteit en ontwikkelingen in de vakwetenschappen. Een aantal vraagstukken kent al een lang denkraditie binnen de filosofie, zoals vragen naar de mogelijkheid van kennis en over de vrije wil, terwijl andere vraagstukken pas recent tot maatschappelijke en filosofische vragen hebben geleid, zoals de vraag wat duurzaamheid met opvattingen van de mens van doen heeft of de impact van de kwantummechanica op ons concept van natuur. In de studie filosofie komen studenten op zeer verschillende wijzen in aanraking met wijsgerige en maatschappelijke vraagstukken. Studenten leren om gedachten van andere (filosofen) zo precies en helder mogelijk te formuleren en analyseren, vooronderstellingen bloot te leggen en eventueel te confronteren met andere perspectieven, om tenslotte tot eigen gedachten te komen, die zij zo accuraat mogelijk weten te presenteren en te beargumenteren. Op die wijze bekwamen ze zich in het interpreteren van teksten en debatten met het oog op het bijdragen aan mogelijke oplossingen van vraagstukken en wijsgerige problemen. Opleidingen profileren zich in de mate waarin zij op bepaalde wijsgerige vraagstukken zelf centraal stellen of filosofische vragen in een bredere context plaatsen, zoals in relatie tot bepaalde maatschappelijke, institutionele of politieke vraagstukken. Filosofie kan op bachelor en (research) masterniveau worden gevolgd. De opleidingen waar we ons in dit referentiekader op richten zijn bachelor programma's, eenjarige academische masterprogramma's en interdisciplinaire (tweejarige) masterprogramma's. Geen opleiding zal alle aspecten van de filosofie in het onderwijs of onderzoek thematiseren; opleidingen zullen een beredeneerde keuze maken waarin een brede basis (die tot minimale eindtermen leidt), met profielbepalende elementen wordt gecombineerd.

Hierna gaan we eerst in op minimale eindtermen van de opleidingen (secties 2 en 3), waarna profielbepalende elementen voor de opleidingen worden benoemd (sectie 4).

2 Eindtermen bachelorprogramma's

De zogenaamde Dublin descriptoren beschrijven de eisen waaraan Europese universitaire opleidingen moeten voldoen. De descriptoren beschrijven onderzoek- en inhoudelijke eindtermen in termen van (1) kennis en inzicht, (2) toepassing van kennis en inzicht, (3) oordeelsvorming, (4) communicatievaardigheden en (5) leervaardigheden. Voor bachelor programma's gelden de volgende eindtermen:

1. <i>Kennis en inzicht</i>   a. Kennis, vaardigheid en inzicht op het gebied van vakgebied, en het bereiken van de eindkwalificaties   b. Academisch denken, handelen en communiceren   c. Hanteren van specifieke kennis van een vakgebied in een bredere wetenschappelijke, wetenschapsfilosofische en maatschappelijke/ culturele context   2. <i>Toepassing van kennis en inzicht</i>   a. Academisch denken, handelen en communiceren   b. Hanteren van relevant wetenschappelijk instrumentarium   c. Gedragsnormen die gelden tijdens de studie en binnen de wetenschap   3. <i>Oordeelsvorming</i>   a. Eigen persoonlijke overtuigingen ter discussie leren stellen   b. Kritische reflectie op oordelen, argumenten, informatieve teksten   4. <i>Communicatievaardigheden</i>   a. Academisch denken, handelen en communiceren

b. (wetenschappelijke) communiceren in de eigen taal   c. Gedragsnormen die gelden tijdens de studie en binnen de wetenschap   5. Leervaardigheden   a. Voorbereiden op een verdere studieloopbaan   b. Studenten worden vanaf het eerste jaar vertrouwd gemaakt met theorie en praktijk van wetenschappelijk onderzoek.

We geven hieronder tussen haakjes aan welke Dublin descriptor met welke eindterm correspondeert.

De minimale eindtermen van de opleidingen wijsbegeerte zijn:

2a Bachelorprogramma's filosofie (180 EC)

Kennis en inzicht

- a. De afgestudeerde heeft kennis van de geschiedenis van de wijsbegeerte, van haar interne ontwikkeling en van haar inbedding in de geschiedenis van de cultuur (1a, 1c);
- b. De afgestudeerde heeft kennis van de belangrijkste hoofdgebieden van de wijsbegeerte, namelijk theoretische filosofie, praktische filosofie en geschiedenis van de filosofie en de daarin aanwezige aandachtsgebieden in de filosofie (zoals bijvoorbeeld logica en ethiek), van de hoofdproblemen in deze domeinen en van de posities die daarin verdedigd worden (1a, 1b, 1c);
- c. De afgestudeerde heeft kennis van de belangrijkste thema's in de hedendaagse wijsgerige discussies (1a);
- d. De afgestudeerde heeft kennis van (of kennism gemaakt met) het werkveld van filosofen, zodat hij in staat is een vervolgtraject (master of carrièreperspectief) te bepalen (5a, 5b).

Vaardigheden

- a. De afgestudeerde heeft geleerd wijsgerige teksten te bestuderen en begrijpen, zowel van klassieke als van hedendaagse auteurs, en kan de argumentatiestructuur van een tekst ontleden, de begrippen verhelderen, de vooronderstellingen achterhalen, alsmede een tekst situeren zowel in een (filosofie-) historisch als in een thematisch kader (2a, 2b, 2c);
- b. De afgestudeerde heeft geleerd kritische vragen te formuleren en doordenken ten aanzien van wijsgerige en maatschappelijke vraagstukken, om zo bij te dragen aan het systematisch ontrafelen, analyseren en beantwoorden van die vraagstukken (3a, 3b);
- c. De afgestudeerde kan zelfstandig relevante literatuur rond een thema vinden, de kwaliteit ervan beoordelen, en hanteert gangbare academische normen in het verwerken van die literatuur (2b);
- d. De afgestudeerde kan een wijsgerig probleem zelfstandig formuleren en analyseren, en kan hiervan verslag doen (2a, 2b, 2c);
- e. De afgestudeerde kan zelfstandig een positie formuleren en beargumenteren en kritisch in discussie gaan met medestudenten, docenten of een breder publiek over een wijsgerig vraagstuk (1c, 5b, 2a, 2b, 3b);
- f. De afgestudeerde kan schriftelijk verslag doen van een wijsgerige analyse op dusdanige wijze dat de analyse van de kwestie, het formuleren van het probleem en het oplossen ervan op heldere en systematische wijze aan bod komt (4a, 4b, 4c, 5b);
- g. De afgestudeerde kan mondeling een onderwerp helder en gestructureerd presenteren en daarbij verschillende standpunten kritisch belichten (4b);
- h. De afgestudeerde kan kennis op het gebied van de filosofie op academisch verantwoorde wijze zowel op een filosofisch als op niet-filosofisch geschoold publiek overbrengen (4a, 4b, 4c, 5b).

2b Bachelor van een bepaald wetenschapsgebied

Voor bachelor programma's die een bachelor filosofie aanbieden voor een bepaald wetenschapsgebied gelden de volgende eindtermen:

Kennis en inzicht

- a. De afgestudeerde heeft kennis van en inzicht in de inhoud en methoden van het betreffende wetenschapsgebied op bachelor niveau (door middel van programmaonderdelen die door de faculteit van het betreffende wetenschapsgebied worden verzorgd) (1a, 1c);
- b. De afgestudeerde heeft kennis van en inzicht in de centrale onderdelen van de wijsbegeerte, zowel historisch als systematisch (1a, 1b, 1c);
- c. De afgestudeerde heeft kennis van en inzicht in centrale onderdelen van de wijsbegeerte van het wetenschapsgebied, in het bijzonder kernbegrippen, theorieën, problemen en methoden (1a, 1b, 1c, 2a, 2b);
- d. De afgestudeerde heeft kennis van en inzicht in de wetenschappelijke en maatschappelijke betekenis van de wijsbegeerte in het algemeen en van de wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied in het bijzonder (1c, 2b, 2c);
- e. De afgestudeerde heeft kennis en inzichten zoals voorkomend in relevante vakwetenschappelijke literatuur kritisch kunnen verwerken (2b, 3b);
- f. De afgestudeerde heeft voldoende wetenschappelijk niveau om tot een geëigende masteropleiding toegelaten te kunnen worden, dan wel zich met succes op de arbeidsmarkt te begeven (5a, 5b).

Vaardigheden

De afgestudeerde ...

- a. Kan onder supervisie een onderzoek van beperkte omvang formuleren en uitvoeren (2b);
- b. Kan onderzoek in een bepaald wetenschapsgebied plaatsen in het bredere kader van de wijsgerige reflectie op dat wetenschapsgebied (2a, 2c) ;
- c. Kan wijsgerige vaardigheden van logisch-analytische, ideeën-historische dan wel empirisch-filosofische aard toepassen op problemen, theorieën en debatten die gerelateerd zijn aan het betreffende wetenschapsgebied (2a, 2b, 2c, 4a, 4b);
- d. Kan zelfstandig een heldere en beargumenteerde probleemstelling formuleren en uitwerken (4a, 4b);
- e. Kan een systematisch en helder betoog houden, mondeling en schriftelijk (4a, 4b, 4c);
- f. Kan constructieve kritiek geven en verwerken (3a, 3b).

3 Masterprogramma's

De Dublin descriptor die gelden voor masterprogramma's zijn de volgende:

1 Kennis en inzicht

Heeft aantoonbare kennis en inzicht, gebaseerd op de kennis en het inzicht op het niveau van Bachelor en die deze overtreffen en/of verdiepen, alsmede een basis of een kans bieden om een originele bijdrage te leveren aan het ontwikkelen en/of toepassen van ideeën, vaak in onderzoek verband;

2 Toepassen kennis en inzicht

Is in staat om kennis en inzicht en probleemoplossende vermogens toe te passen in nieuwe of onbekende omstandigheden binnen een bredere (of multidisciplinaire) context die gerelateerd is aan het vakgebied; is in staat om kennis te integreren en met complexe materie om te gaan;

3. Oordeelsvorming

Is in staat om oordelen te formuleren op grond van onvolledige of beperkte informatie en daarbij rekening te houden met sociaal- maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis en oordelen;

4. Communicatie

Is in staat om conclusies, alsmede de kennis, motieven en overwegingen die hieraan ten grondslag liggen, duidelijk en ondubbelzinnig over te brengen op een publiek van specialisten of niet-specialisten;

5. Leervaardigheden:

Bezit de leervaardigheden die hem of haar in staat stellen een vervolgstudie aan te gaan met een grotendeels zelfgestuurd of autonoom karakter.

Er zijn aan de Nederlandse universiteiten verschillende eenjarige masterprogramma's filosofie te vinden, die zich ofwel presenteren in de volle breedte van de filosofie, ofwel een focus op een toepassingsgebied kennen. Dit maakt dat de volgende minimale eindtermen van een masteropleiding filosofie (60 EC) als volgt geformuleerd worden:

3a Eindtermen van masteropleidingen filosofie (60 EC)

Kennis en inzicht

- a. De afgestudeerde heeft verdiepende kennis in tenminste een van de specialisaties binnen de filosofie (1);
- b. De afgestudeerde heeft inzicht in de positie van zijn wijsgerig specialisme ten opzichte van wijsbegeerte in het algemeen en/of ten opzichte van andere relevante wetenschapsgebieden en/of ten opzichte van cultuur en samenleving (1);
- c. De afgestudeerde heeft inzicht in de rol die filosofen kunnen spelen in de samenleving (5).

Vaardigheden

- a. De afgestudeerde kan t.a.v. wetenschappelijke of maatschappelijke vraagstukken zelfstandig formuleren wat de filosofische vraag is, deze analyseren en bijdragen aan oplossingen (2);
- b. De afgestudeerde kan schriftelijk verslag doen van een wijsgerige analyse, waarbij zowel de analyse van de kwestie, het formuleren van het probleem en het oplossen ervan op heldere en systematische wijze aan bod komt (4);
- c. De afgestudeerde kan mondeling een onderwerp helder en gestructureerd presenteren en daarbij verschillende standpunten kritisch belichten (2, 3, 4);
- d. De afgestudeerde kan op academisch verantwoorde wijze kennis op het gebied van de filosofie overbrengen op zowel een filosofisch als niet-filosofisch geschoold publiek (2, 4, 5));
- e. De afgestudeerde kan zelfstandig een positie formuleren en beargumenteren en kritisch in discussie gaan met medestudenten, docenten of een breder publiek over een wijsgerig vraagstuk (3, 5).

3b Eindtermen van gespecialiseerde masteropleidingen filosofie (60-120 EC)

Een aantal opleidingen filosofie spitst zich toe op een deelgebied binnen de filosofie (zoals toegepaste ethiek of techniekfilosofie) of werkt intensief samen met andere disciplines. Dit kunnen interdisciplinaire programma's zijn of filosofie van een wetenschapsgebied. Elk master programma heeft tenminste de volgende eindtermen:

Kennis en inzicht

- a. De afgestudeerde heeft verdiepende kennis in tenminste een van de specialisaties binnen de filosofie en eventueel basiskennis van een ander vakgebied, voor zover noodzakelijk binnen de opleiding (1);
- b. De afgestudeerde heeft inzicht in de rol en functie van filosofische vraagstukken in andere vakwetenschappen of in maatschappelijke vraagstukken en heeft de competentie om zelfstandig filosofische vragen formuleren, analyseren en oplossingen aandragen (2,3);
- c. De afgestudeerde heeft inzicht in het arbeidsmarktperspectief en de rol die filosofen hebben op plekken in de samenleving (5).

Vaardigheden

- a. De afgestudeerde kan zowel wijsgerige vraagstukken in een bredere context zelfstandig benoemen, deze analyseren en bijdragen aan oplossingen alsook de relatie tussen de wijsgerige vraagstukken en de bredere context beschouwen (1, 2, 3, 4);
- b. De afgestudeerde kan schriftelijk verslag doen van een wijsgerige analyse op dusdanige wijze dat de analyse van de kwestie, het formuleren van het probleem en het oplossen ervan op heldere en systematische wijze aan bod komt (4);
- c. De afgestudeerde kan mondeling een onderwerp helder en gestructureerd presenteren en daarbij verschillende standpunten kritisch belichten (2, 3, 4);
- d. De afgestudeerde kan in de context van een vakwetenschappelijke of beroepspraktijk zelfstandig onderzoek verrichten en daarover rapporteren (4);
- e. De afgestudeerde kan op academisch verantwoorde wijze kennis op het gebied van de filosofie overbrengen op een niet-filosofisch of ander wetenschappelijk geschoold publiek (4,5);
- f. De afgestudeerde kan zelfstandig een positie formuleren en beargumenteren en kritisch in discussie gaan met medestudenten, docenten of een breder publiek over een wijsgerig vraagstuk (3, 5);
- g. De afgestudeerde is in staat samen te werken met vakwetenschappers in andere disciplines en/of met professionals in het (maatschappelijk) beroepenveld (1, 5).

4 Profielbepalende elementen

De verschillende opleidingen in de filosofie bevat naast basiskennis in de drie grote hoofdgebieden in de voornaamste systematische deelgebieden van de filosofie ook profielbepalende elementen, waarbij eigen accenten worden gelegd. Deze profielbepalende elementen zijn in de masterprogramma's mogelijk nadrukkelijker aanwezig dan in de bachelorprogramma's, die vaak vooral breed en inleidend zijn. Deze elementen vertalen zich op eigen wijze in de eindtermen en het karakter van opleidingen. In alle gevallen is de profielbepaling van een opleiding helder beredeneerd en voor de student duidelijk.

A Wijsgerige thema's

Binnen elke opleiding is de relatie tot onderzoeksgebieden en leerstoelen herkenbaar in het onderwijsprogramma. cursussen worden vaak gevormd naar de expertise die zich heeft gevormd binnen een onderzoeksgroep of departement. Dit betekent dat in de ene opleiding er misschien een sterker accent gelegd kan worden op de Kantiaanse of Aristotelische traditie in de ethiek, terwijl een andere thema's als 'vrije wil' of 'taalfilosofie in de exacte wetenschappen' doordenkt. Voor elk bachelorprogramma geldt dat studenten tenminste in de volle breedte kennismaken met de filosofische hoofdgebieden (theoretische filosofie, praktische filosofie en geschiedenis van de filosofie) en kennis krijgen over de ontwikkelingen van aandachtsgebieden daarbinnen. Voor masterprogramma's is 'research based teaching' meer vanzelfsprekend en is de aandacht voor bepaalde specialisaties in wijsgerige thema's groter.

B Aandacht voor interdisciplinariteit en arbeidsmarkt

Afgestudeerde filosofen komen terecht in zeer diverse beroepen en sectoren: in de journalistiek, de academie, de uitgeverwereld, de zorg- en welzijnssector, het bedrijfsleven, de culturele sector, het management en het overheidsbeleid. De aandacht voor de arbeidsmarkt neemt in opleidingen toe; er worden stage mogelijkheden gecreëerd, Career Services helpen studenten zich voor te bereiden op de arbeidsmarkt en alumni worden meer betrokken bij opleidingen. Daarnaast geldt voor meerdere opleidingen dat vanuit met andere disciplines samengewerkt wordt. Dit vertaalt zich soms ook in het cursusaanbod (zoals interdisciplinaire opleidingen, gedeelde minoren, gedeelde bachelors). Voor elke opleiding, zowel bachelor als master geldt dat hier op eigen wijze invulling aan gegeven wordt.

C Internationalisering

De opleidingen filosofie oriënteren zich, net als de overige activiteiten binnen de academische context, in toenemende mate op een internationale markt. Dit betekent dat het aantal Engelstalige programma's met name op het masterniveau zijn toegenomen en dat ook in bachelor programma's een verblijf in het buitenland, voor studie of stage, tot de mogelijkheden behoort. Het docententeam is steeds vaker internationaal georiënteerd en geschoold. In sommige opleidingen is het docententeam ook geschoold in het Engelstalig onderwijs (bv Cambridge certificaten). Studenten raken op verschillende wijzen betrokken bij deze internationaliserende context; van symposia en conferenties, tot en met buitenlandverblijven of onderwijs met internationale medestudenten. Studenten worden in bachelorprogramma's gestimuleerd zich internationaal te oriënteren. Voor master programma's geldt dat zij op eigen wijze vorm geven aan internationale dimensies in het curriculum.

BIJLAGE 3: BEOOGDE EINDKWALIFICATIES

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

Dublin-descriptoren		Leerresultaten bachelor
<i>Bij voltooiing van de opleiding moet de student beschikken over:</i>		
1. Kennis en inzicht	1. 2. 3. 4. 5.	overzicht van de geschiedenis van de westerse filosofie. overzicht van de klassieke systematische vakgebieden van de westerse filosofie. kennis van de drie specialisaties die de Faculteit Wijsbegeerte aanbiedt. enige kennis van en enig inzicht in de inhoud en/of methoden van een niet-filosofisch wetenschapsgebied, bij voorkeur zodanig dat van samenhang met de filosofische vakken sprake is. kennis van en inzicht in de maatschappelijke en culturele betekenis van de filosofie
<i>Bij voltooiing van de opleiding is de student in staat:</i>		
2. Toepassen kennis en inzicht	6. 7.	een filosofische vraagstelling te concipiëren en onder begeleiding een filosofisch onderzoek van beperkte omvang te verrichten relevante literatuur op te zoeken en te bestuderen
<i>Bij voltooiing van de opleiding is de student in staat:</i>		
3. Oordeelsvorming	8. 9.	theorieën en standpunten uiteen te zetten en te verdedigen op kritische wijze te reflecteren op de geleerde theorieën en standpunten
<i>Bij voltooiing van de opleiding is de student in staat:</i>		
4. Communicatie	10. 11. 12.	schriftelijk op gestructureerde wijze verslag te doen van de resultaten van een filosofisch onderzoek van beperkte omvang over de verschillende aspecten van het onderzoek mondeling te kunnen communiceren de geleerde bibliografische vaardigheden toe te passen
<i>Bij voltooiing van de opleiding heeft de student:</i>		
5. Leervaardigheden	13.	voldoende wetenschappelijk niveau om tot een geëigende masteropleiding toegelaten te kunnen worden, dan wel zich met succes op de arbeidsmarkt te begeven.

Bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

Dublin-descriptoren		Leerresultaten bachelor
<i>Bij voltooiing van de opleiding moet de student beschikken over:</i>		
1. Kennis en inzicht	1.	kennis van en inzicht in de inhoud en methoden van het betreffende wetenschapsgebied op bachelor niveau (door middel van de programmaonderdelen die door de faculteit van het betreffende wetenschapsgebied worden verzorgd);
	2.	kennis van en inzicht in de centrale onderdelen van de filosofie, zowel
	3.	historisch als systematisch;
	4.	kennis van en inzicht in centrale onderdelen van de wijsbegeerte van het wetenschapsgebied, in het bijzonder, kernbegrippen, theorieën, problemen en methoden.
		kennis van en inzicht in de wetenschappelijke en maatschappelijke betekenis van de filosofie in het algemeen en van de Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied in het bijzonder;
<i>Bij voltooiing van de opleiding is de student in staat:</i>		
2. Toepassen kennis en inzicht	5.	onder supervisie een onderzoek van beperkte omvang te kunnen formuleren en uitvoeren.
<i>Bij voltooiing van de opleiding is de student in staat:</i>		
3. Oordeelsvorming	6.	kennis en inzichten zoals voorkomend in relevante vakwetenschappelijke literatuur kritisch te kunnen verwerken;
	7.	onderzoek in een bepaald wetenschapsgebied te kunnen plaatsen in het bredere kader van de wijsgerige reflectie op dat wetenschapsgebied;
	8.	wijsgerige vaardigheden van logisch-analytische, ideeën-historische dan wel empirisch-filosofische aard te kunnen toepassen op problemen, theorieën en debatten die gerelateerd zijn aan het betreffende wetenschapsgebied.
<i>Bij voltooiing van de opleiding is de student in staat:</i>		
4. Communicatie	9.	zelfstandig een heldere en beargumenteerde probleemstelling te kunnen formuleren en uitwerken;
	10.	een systematisch en helder betoog te kunnen houden, mondeling en
	11.	schriftelijk;
		constructieve kritiek te kunnen geven en verwerken.
<i>Bij voltooiing van de opleiding heeft de student:</i>		
5. Leervaardigheden	12.	voldoende wetenschappelijk niveau om tot een geëigende masteropleiding toegelaten te kunnen worden, dan wel zich met succes op de arbeidsmarkt te begeven.

Masteropleiding Filosofie

Dublin-descriptoren		Leerresultaten
<i>Bij voltooiing van de opleiding moet de student beschikken over:</i>		
1. Kennis en inzicht	1. 2. 3.	kennis van de belangrijkste historische en systematische vraagstukken van de filosofie; een grondige kennis van: - filosofische stijlen en methoden van filosofiebeoefening (F&M) - (F) de filosofische vraagstukken binnen één specialisme (F) kennis van: - publieke debatten over maatschappelijke thema's en de rol die filosofie in deze debatten speelt (F&M) - kennis van de filosofische methoden van het specialisme (F)
<i>Bij voltooiing van de opleiding is de student in staat:</i>		
2. Toepassen kennis en inzicht	4. 5.	een innovatieve filosofische vraagstelling te formuleren: - met het oog op het toepassen van filosofische kennis en filosofische methoden en technieken ter verheldering en analyse van publieke debatten, beleid, en beroepspraktijken (F&M) - gebaseerd op een grondige kennis van de filosofische vraagstukken binnen een specialisme (F) een filosofisch onderzoek van enige omvang uit te voeren
<i>Bij voltooiing van de opleiding is de student in staat:</i>		
3. Oordeelsvorming	6. 7.	theorieën en standpunten uiteen te zetten en te verdedigen - voor een niet-filosofisch geschoold publiek (F&M) op kritische wijze te reflecteren op de geleerde theorieën en standpunten - en hun toepassingen in publieke debatten en beroepspraktijken (F&M)
<i>Bij voltooiing van de opleiding is de student in staat:</i>		
4. Communicatie	8. 9. 10.	schriftelijk op gestructureerde wijze verslag te doen van de resultaten van een filosofisch onderzoek voor - niet-specialisten en diverse doelgroepen (F&M) - zowel specialisten als niet-specialisten (F) over de verschillende aspecten van het onderzoek mondeling te kunnen communiceren - voor een breed, niet-filosofisch geschoold publiek of beroepsgroepen (F&M) de geleerde bibliografische vaardigheden toe te passen
<i>Bij voltooiing van de opleiding heeft de student:</i>		
5. Leervaardigheden	11. 12.	voldoende wetenschappelijk niveau om zich met succes op de arbeidsmarkt voor academici te begeven, dan wel tot een vervolgstudie toegelaten te kunnen worden die een grote mate van autonomie veronderstelt. voldoende kennis van de arbeidsmarkt en beroepsperspectieven, en inzicht in de wijze waarop filosofie een rol kan spelen in de diverse beroepspraktijken (F&M)

Masteropleiding Filosofie (Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied)

Dublin-descriptoren		Leerresultaten Master
<i>Bij voltooiing van de opleiding moet de student beschikken over:</i>		
1. Kennis en inzicht	1.	kennis en inzicht op het gebied van het betreffende wetenschapsgebied, voortbouwend op het niveau van de bacheloropleiding en deze laatste in niveau overtreffen;
	2.	kennis van en inzicht in centrale onderdelen van de wijsbegeerte en in het bijzonder van kernbegrippen, theorieën, problemen en methoden van de Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied, voortbouwend op het niveau van de bacheloropleiding en deze laatste in niveau overtreffen;
	3.	kennis van en inzicht in de betekenis van de wetenschappelijke en maatschappelijke betekenis van de wijsbegeerte in het algemeen en van de wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied in het bijzonder.
<i>Bij voltooiing van de opleiding is de student in staat:</i>		
2. Toepassen kennis en inzicht	4.	wijsgerige vaardigheden van logisch-analytische, ideeën-historische en exegetische dan wel empirisch-filosofische aard creatief toe te passen op problemen, theorieën en debatten die gerelateerd zijn aan het betreffende wetenschapsgebied.
<i>Bij voltooiing van de opleiding is de student in staat:</i>		
3. Oordeelsvorming	5.	onderzoek in een bepaald wetenschapsgebied te kunnen plaatsen en te evalueren in het bredere kader van de wijsbegeerte van dat wetenschapsgebied;
	6.	zelfstandig een wijsgerig-wetenschappelijk onderzoek te formuleren en uit te voeren dat in verband staat met het wetenschapsgebied
<i>Bij voltooiing van de opleiding is de student in staat:</i>		
4. Communicatie	7.	schriftelijk op gestructureerde wijze verslag te doen van de resultaten van een filosofisch onderzoek voor zowel specialisten als niet-specialisten.
	8.	over de verschillende aspecten van het onderzoek mondeling te communiceren.
<i>Bij voltooiing van de opleiding heeft de student:</i>		
5. Leervaardigheden	9.	om tot een vervolgstudie toegelaten te kunnen worden die een grote mate van autonomie veronderstelt, dan wel zich met succes op de arbeidsmarkt voor academici te begeven.

BIJLAGE 4: OVERZICHT VAN DE PROGRAMMA'S

Bacheloropleiding Wijsbegeerte

Jaar 1

Semester I		Semester II	
Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Ethiek 1 7,5 EC	Logica en Argumentatietheorie 7,5 EC	Sociale en Politieke Filosofie 1 7,5 EC	Ken- en wetenschapsleer 1 7,5 EC
Practica	Practica	Practica	Practica
Geschiedenis van de Filosofie 1: Oudheid 7,5 ECTS	Geschiedenis van de Filosofie 2: Middeleeu- wen 7,5 ECTS	Geschiedenis van de Filosofie 3: Vroeg mo- derne periode 7,5 ECTS	Geschiedenis van de Filosofie 4: De 19e en 20e eeuw 7,5 ECTS

Jaar 2

Semester I		Semester II	
Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Ethiek 2: Actuele vragen 7,5 EC	Philosophy of mind: Lichaam, brein, geest 7,5 EC	Logic and decision theory 7,5 EC	Ken- en wetenschapsleer 2 7,5 EC
Practica	Practica	Practica	Practica
Geschiedenis van de Filosofie 5: Kunstfiloso- fie 7,5 ECTS	Geschiedenis van de Filosofie 6: Taal en werkelijkheid 7,5 ECTS	Ethiek 2: Morele Psychologie en meta- ethiek 7,5 ECTS	Sociale en Politieke Filosofie 2 7,5 ECTS

Jaar 3

Semester I		Semester II	
Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Minorruimte 30 ECTS		Keuzevak 5 ECTS	Keuzevak 5 ECTS
		Keuzevak 5 ECTS	Bachelorscriptie 10 ECTS
		Keuzevak 5 ECTS	

Keuzevakken Geschiedenis van de Filosofie:
John Locke's Essay Concerning Human Understanding
Early Modern Philosophy and the Scientific Revolution. Matter Theories and the Study of Nature
Transcendentale Filosofie
Philosophy of the Humanities
The Philosophy of Descartes
Inleiding Aziatische Filosofische Tradities
The Philosophy of Søren Kierkegaard
Keuzevakken Ethiek, Sociale en Politieke Filosofie
Ethiek 3: Professionele Ethiek
Feminist Philosophy
Ethics 3: Freedom and Responsibility
Issues in Philosophy, Politics and Economics
Philosophy of the Social Sciences
Sociale Filosofie: Taal en Macht
Filosofie van Wetenschap, Technologie en Samenleving: stromingen en kernthema's
Ethics 3: Equality and Global Justice
Keuzevakken Theoretische Filosofie:
Paradoxes in metaphysics and epistemology
Overzicht van de Analytische Wijsbegeerte in de 20ste eeuw: Carnap, Quine, Davidson
Philosophy of Cognitive Science
Philosophy of the Natural Sciences: Physics and Metaphysics
Philosophy of the Life Sciences
Advanced Logic
Modal Puzzles about identity, meaning quantification and existence

Bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

De samenhang in het programma van de bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied wordt gewaarborgd door de sterke focus van het wijsgerige programma op (het cluster van) wetenschapsgebieden. Na de algemene inleiding in de wijsbegeerte, richten de specialisatie- en verdiepingsvakken zich op zeven specifieke wetenschapsgebieden, te weten:

- Filosofie van de natuurwetenschappen
- Filosofie van de levenswetenschappen
- Filosofie van de cognitiewetenschappen
- Filosofie van de economische en sociale wetenschappen
- Filosofie van de politieke wetenschappen
- Filosofie van de kunst en cultuurwetenschappen
- Filosofie van de geschiedwetenschap

Binnen elk van deze wetenschapsgebieden biedt de opleiding specialisatie- en verdiepingsvakken aan.

Niet-wijsgerig onderdeel

Het niet-wijsgerig onderdeel van de opleiding bestaat uit 60 EC van de propedeuse van het betreffende wetenschapsgebied, wat tevens voorwaarde is om toegelaten te worden tot het wijsgerig onderdeel van de studie, en uit 60 EC uit de postpropedeuse van het wetenschapsgebied. Minorvakken mogen geen deel uitmaken van de 60 EC uit de postpropedeutische fase van het wetenschapsgebied.

	<i>studielast</i>	<i>Totaal</i>
Wetenschapsgebied		
propedeuse niet-wijsgerig wetenschapsgebied	60	120
vakken uit de postpropedeutische fase van het niet-filosofische wetenschapsgebied	60	

Wijsgerig onderdeel

Het wijsgerig onderdeel van de opleiding bestaat uit zes inleidende vakken, een specialisatie vak en drie verdiepende vakken, en een bachelorscriptie.

De zes inleidende vakken bieden een brede oriëntatie op de hoofdgebieden van de Westerse filosofie.

<i>Inleidende vakken</i>	<i>studielast</i>	<i>Totaal</i>
History of philosophy 1	5	30
History of philosophy 2	5	
Reasoning and arguing	5	
Philosophy of science	5	
Social and political philosophy	5	
Good and Evil: introduction in ethics	5	

Voor de verschillende wetenschapsgebieden worden specifiek op het betreffende (cluster van) wetenschapsgebied(en) toegesneden specialisatiecursussen gegeven.

<i>Specialisatievakken</i>	<i>studielast</i>	<i>Totaal</i>
Filosofie van de natuurwetenschappen		5
Philosophy of the natural sciences	5	
Filosofie van de levenswetenschappen		
Philosophy of the lifesciences	5	
Filosofie van de economische en sociale wetenschappen		
Philosophy of social science	5	
Filosofie van de geschiedenis		
Philosophy of the humanities	5	
Filosofie van de kunst- en cultuurwetenschappen		
Philosophy of the humanities	5	
Filosofie van de politieke wetenschappen		
Philosophy of the humanities	5	
Filosofie van de cognitiewetenschappen		
Philosophy of the humanities	5	

Voor elk van de wetenschapsgebieden worden minimaal 6 verdiepingsvakken aangeboden. Studenten volgen in totaal voor 15 ECTS verdiepingsvakken. Het gaat hierbij om cursussen die, hoewel ze ook door reguliere Filosofie studenten gevolgd worden, een inhoudelijke verdieping van de wijsbegeerte van het wetenschapsgebied bieden.

De bachelorscriptie heeft doorgaans een omvang van ongeveer 10.000 woorden. De scriptie moet aansluiten bij het eigen wetenschapsgebied. De bachelorscriptie wordt geschreven binnen een scriptie cursus.

Masteropleiding Filosofie

Track Filosofie

<i>Semester 1</i>		<i>Semester 2</i>	
<i>Kwartaal 1</i>	<i>Kwartaal 2</i>	<i>Kwartaal 3</i>	<i>Kwartaal 4</i>
Publieksgericht schrijven (5 ECTS)	Filosofisch keuzevak 3 (5 ECTS)	Filosofisch keuzevak 6 (5 ECTS)	Filosofisch keuzevak 7 (5 ECTS)
Filosofisch keuzevak 1 (5 ECTS)	Filosofisch keuzevak 4 (5 ECTS)	Masterscriptie (20 ECTS)	
Filosofisch keuzevak 2 (5 ECTS)	Filosofisch keuzevak 5 (5 ECTS)		

Track Filosofie & Maatschappij

<i>Semester 1</i>		<i>Semester 2</i>	
<i>Kwartaal 1</i>	<i>Kwartaal 2</i>	<i>Kwartaal 3</i>	<i>Kwartaal 4</i>
F&M 1: Publieksgericht Schrijven (5 ECTS)	Filosofisch keuzevak 2 (5 ECTS)	F&M3: Filosofie van de Propaganda (5 ECTS)	
F&M 2: Filosofische Interventies (10 ECTS)		Afstudeerwerkstuk (25 ECTS)	
Filosofisch keuzevak 1 (5 ECTS)	Filosofisch keuzevak 3 (5 ECTS)		

Masteropleiding Filosofie (Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied)

Het programma wordt voor de helft gevormd uit de masteropleiding van een bepaald wetenschapsgebied, de andere helft bestaat uit wijsgerige vakken gericht op reflectie op het wetenschapsgebied. Het gaat daarbij om een verplicht onderdeel wetenschapsfilosofie, keuze van twee keuzevakken binnen het cluster van het eigen wetenschapsgebied en keuze van één keuzevak binnen een ander cluster, tutorials, colloquia en een masterscriptie.

Niet-wijsgerig onderdeel

Het niet-wijsgerig onderdeel van de opleiding bestaat uit 60 EC uit de masteropleiding van het betreffende wetenschapsgebied.

	<i>studielast</i>	<i>Totaal</i>
<i>wetenschapsgebied</i>		
Vakken uit de masteropleiding van het niet-filosofische wetenschapsgebied	60	60

Wijsgerig onderdeel

Masterstudenten WveW volgen gezamenlijk het vak Philosophy of science: Scientific Representation.

	<i>studielast</i>	<i>Totaal</i>
Philosophy of science: Scientific Representation	5	5

Keuzevakken

De Masterstudent WveW kiest twee keuzevakken uit de lijst van keuzevakken behorende bij het betreffende wetenschapsgebied. Het andere keuzevak moet uit één van de ander clusters gekozen worden. De keuzevakken zijn ingedeeld in drie clusters: Natuurwetenschappen (N), Sociale wetenschappen (S) en Geesteswetenschappen (G). De lijst met keuzevakken wordt elk jaar opnieuw bepaald. Op de volgende pagina worden de keuzevakken van de afgelopen twee jaar weergegeven.

<i>Keuzevak</i>	<i>Cluster</i>	<i>studie- last</i>	<i>Totaal</i>
History of Moral Philosophy: Spinoza and the wise passions	G	5	15
Locke's Essay in Context	N/G	5	
Plato's Theaetetus: Knowledge, Relativism, and Falsehood	G	5	
Secularization: Philosophical Debates on the Problem of Religion and Modernity	G	5	
Animal Minds: An Introduction to the Philosophy of Ruth Millikan	G	5	
Knowledge and Reality in Classical Indian Philosophy	G	5	
Thomas Hobbes's Leviathan: political theory and the critique of religion	G	5	
History of Political Philosophy: Plato's Republic	G	5	
Spinoza's Ethics: A Route to Freedom?	G	5	
Women Philosophers in the Early Modern Period. Their Contribution to Metaphysics, Epistemology, and Natural Philosophy	G/N	5	
Heidegger's Being and Time	G	5	
Advanced Meta Ethics	S/G	5	
Consequentialism	S	5	
Modernity as Dominance: Adorno and Foucault	S/G	5	
Power, Oppression and Justice	S/G	5	
Social Contract Theory	S/G	5	
"I Have to Do This..." - Theories of Practical Necessity	S/G	5	
Justice in Migration. The Ethics, Economics, and Politics of Migration	G/S	5	
Responsibilities and rights of organizations	S	5	
Philosophical perspectives on Privacy and Surveillance	S/G	5	
Bruno Latour and the Actor-Network Theory	G/N	5	
Arguing about taste. The language and metaphysics of beauty.	G/S	5	
Advanced Epistemology: Internalism vs. Externalism	N/S	5	
Philosophy of Argument: From a Critical Stance	N/S/G	5	
Philosophy of Neuroscience	N/S	5	
Probability and Chance	N/S	5	
Contemporary Analytic Philosophy of Art	G	5	
Multi-Agent Systems	N/S	5	
Wittgenstein on the barest essentials: logic, language, and mathematics	N/S	5	
Philosophy of Argument: Argument and Compromise	G/S/N	5	
Philosophy of Race and Gender	S/G	5	
Evolutionary game theory	N/S	5	
Truth and Reference in Fiction	G	5	

Tutorials

De onderwerpen van de tutorials liggen vast: stafleden bieden voor de diverse wetenschapsgebieden vaste onderwerpen en literatuurlijsten aan. Voor de tutorial, die wordt afgesloten met een paper, geldt een vast aantal van 5 begeleidingsuren. Voor elk van de zeven wetenschapsgebieden zijn tutorials beschikbaar.

	<i>studielast</i>	<i>Totaal</i>
2 Tutorials	5	10

Colloquia

Elke student woont ten minste 5 colloquia bij; dat kunnen de lezingen zijn die voor Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied -studenten op de faculteit worden georganiseerd. Het is mogelijk om aanwezigheid bij deze colloquia in te ruilen voor colloquia elders in de universiteit of het land. Vereiste is dan dat die colloquia betrekking hebben op het betreffende wetenschapsgebied.

	<i>studielast</i>	<i>Totaal</i>
colloquia	5	5

Masterscriptie

De scriptie heeft een studielast van 25 EC en een omvang van maximaal 25.000 woorden.

BIJLAGE 5: BEZOEKPROGRAMMA

Bezoekprogramma Wijsbegeerte Rijksuniversiteit Groningen		
Dinsdag 23 januari 2018		
15.30	18.30	Vorbereidend overleg panel eventueel inzien documenten
18.30	21.00	diner (vorbereiden volgende dag)
Woensdag 24 januari 2018		
8.30		Aankomst panel
9.00	9.45	Gesprek met inhoudelijk verantwoordelijken Prof.dr. Lodi Nauta (decaan) Prof.dr. Barteld Kooi (vice-decaan) Drs. Marga Hids (portefeuillehouder middelen) Prof.dr. Jeanne Peijnenburg (opleidingsdirecteur) Drs. Arnold Veenkamp (opleidingsmanager)
9.45	10.30	Overleg panel
10.30	11.15	Gesprek met studenten bacheloropleiding Wijsbegeerte Ayla van den Hoed (eerstejaars) Berend Pot (tweedejaars) Jikke Hesén (tweedejaars) Willem Noordink (derdejaars) Sybolt Friso (derdejaars) Jan Bant (derdejaars)
11.30	12.15	Gesprek met studenten bacheloropleiding WbW Caspar van Lieshout (WveW en B Geneeskunde) Wouter Wiersma (WveW en B Economie) Mirjam Deckers (WveW en KCM) André Giesing (WveW en Economie)
12.15	13.00	Lunchpauze
13.00	13.45	Studenten masteropleiding 60 EC Ammer Dragstra (Master Filosofie en Maatschappij) Elise van der Kamp (Master Filosofie en Maatschappij) Christine van der Veer (Master Filosofie) Lieneke Faber (Master Filosofie en Maatschappij) Schoutje Schouten (Master Filosofie en Maatschappij)
14.00	14.45	Studenten masteropleiding 120 EC Ruben Mul (WveW en M Psychologie) Albert Thie (WveW en M Artificial Intelligence) Jasper Smit (WveW en M Internationale Betrekkingen en M Psychologie) Bernd Hoeksema (WveW en M Recht en ICT) Siebe Rozendal (WveW en M Business Administration) Pieter Haveman (WveW en M Internationale Betrekkingen)
15.00	15.45	Gesprek met docenten Wijsbegeerte (bachelor en master) Prof.dr. Frank Hindriks Prof.dr. Pauline Kleingeld Dr. Andrea Sangiacomo Dr. Marc Pauly Prof.dr. Bart Streumer Anne-margot Lambers MA

16.00	16.45	Gesprek met docenten Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied (bachelor en master) Prof.dr. Jan Willem Romeijn Dr. Fred Keijzer Dr. Titus Stahal Dr. Leah Henderson Dr. Han Thomas Adriaenssen
17.00	17.45	Alumni Hylke Jellema (master WbW en M Recht), Aio Groningen Lisa Bennink (master WbW en M Geneeskunde) Aio Groningen Samuel Nelemans (bachelor WveW en Econometrie) student RM Groningen Esther Lammers (Filosofie en Maatschappij), filosoof Van Mesdag Kliniek Groningen Iris Holman (Filosofie) kenniscentrum Stamm Groningen
18.30	21.00	Diner (voorbereiden volgende dag)
Donderdag 25 januari 2018		
8.30		Aankomst panel
8.30	9.15	Inzien documenten, voorbereiding gesprekken
9.15	9.45	Overleg leden opleidingscommissie Prof.dr. Jan Willem Romeijn (staf, voorzitter) Dr. Fred Keijzer (staf) Dr. Tamer Nawar (staf) Eli Valk (student) Linda Ham (student) Niek van Doorn (student)
10.15	11.15	Gesprek met leden van de examencommissie. Dr. Jan Albert van Laar (voorzitter) Dr. Allard Tamminga Dr. Titus Stahl Harrie ten Have (studieadviseur)
11.15	11.45	Inloop spreekuur
11.45	12.45	Overleg panel, voorbereiden gesprek met formeel verantwoordelijken en lunch
12.45	13.30	Eindgesprek met formeel verantwoordelijken Prof.dr. Lodi Nauta (decaan) Prof.dr. Barteld Kooi (vice-decaan) Drs. Marga Hids (portefeuillehouder middelen) Prof.dr. Jeanne Peijnenburg (opleidingsdirecteur) Drs. Arnold Veenkamp (opleidingsmanager)
13.30	15.30	Opstellen voorlopige bevindingen
15.30	16.15	Ontwikkelgesprek
16.30	16.45	Mondelinge rapportage voorlopig oordeel

BIJLAGE 6: BESTUDEERDE EINDWERKEN EN DOCUMENTEN

Het panel heeft voorafgaand aan het bezoek acht eindwerken bestudeerd van de Bacheloropleiding Wijsbegeerte, acht van de Bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied, acht van de Masteropleiding Filosofie, en tevens acht van de masteropleiding Filosofie (Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied). De gegevens van de eindwerken zijn bekend bij QANU en zijn op aanvraag beschikbaar.

Het panel heeft tijdens het bezoek onder meer de volgende documenten bestudeerd (deels in *hard copy* en deels via de elektronische leeromgeving):

Toetsdossiers:

Minor Filosofie (inleidende cursus bachelor wvew) Good and Evil: Introduction to Ethics 2017/2018
Minor Filosofie (inleidende cursus bachelor wvew)History of Philosophy 1 Plato to Kant 2016-2017 .
Geschiedenis van de filosofie III 1e jaars vak Bachelor Wijsbegeerte.
Philosophy of Mind: Lichaam, brein, geest 2017-2018 2e jaars cursus bachelor Wijsbegeerte.
Morele Psychologie en Meta-Ethiek 2e jaars cursus bachelor wijsbegeerte.
Philosophy of the Life-Sciences, Specialisatievak bachelor wvew.
Filosofie van de geesteswetenschappen specialisatievak bachelor wvew 3e jaar keuzevak bachelor filosofie.
Philosophy of Religion 3e jaars keuzevak bachelor Wijsbegeerte en verdiepingsvak wvew.
Philosophy of Science: Scientifica Representation 2017-2018. Verplichte cursus Master Filosofie (Wvew).
Filosofische Interventies 2017-2018. Master Filosofie, verplicht voor track filosofie en maatschappij.

Toetsplan opleidingen Wijsbegeerte.

Opleidingscommissie notulen 2016-2017, 2017-2018
Overzicht evaluaties 2016-2017.
Jaarverslagen examencommissie 2015-2016 en 2016-2017.
Syllabus filosofische vaardigheden
Studiegidsen wijsbegeerte 2015-2016, 2016-2017, 2017-2018.

De digitale leeromgeving van de studenten met de beschrijvingen van studieonderdelen.

BIJLAGE 7: VERSLAG VAN HET ONTWIKKELGESPREK (LOSSE BIJLAGE)

Naast de formele visitatie heeft het panel een ontwikkelgesprek gevoerd met de opleidingen. Een verslag van dit gesprek is als losse bijlage van het (gedrukte en elektronische) visitatierapport aan de Rijksuniversiteit Groningen toegezonden.